

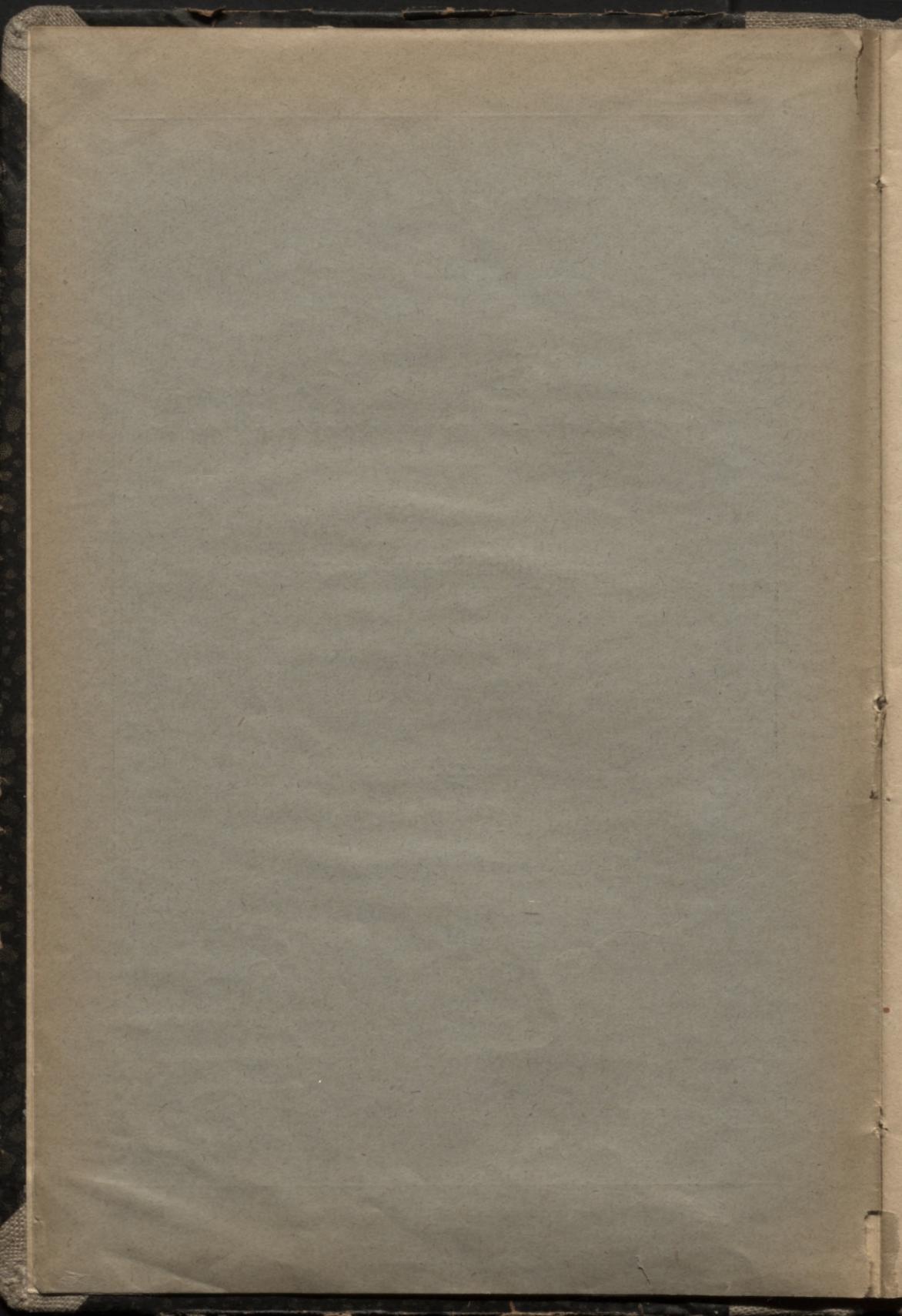
R. Melderis

Meers un laime

Populars filosofiski-etiķes apzerejums

Rīga / Autora išdevums / 1933

Latv. Ned.

88-4
L-155
711
R. Melderis

L
1407

1. V. 1
1931 843

XFFSF--V

Meers un laime

Populars filosofiski-etiisks apzerejums

Rīga / Autora išdevums / 1933

L. V. R.
249 164

Sf-72477K V(R)
0307092916

A. Liepiņa grāmatu spiestuve
Rīgā, Rīdzenes ielā 6, t. 34595.

Meers un laime.

Skolâ mehs mahzihamees, fa katra leeta jeb fisisks kermenis war atrastees diwejadâ stahwokli: 1) meera stahwokli waj 2) weenmehrígâ kustibâ pa taisnu liniyu, kamehr fahds ahrejs spehks nepeespeesch kermenî schahdu stahwokli mainit. Tà, peem., ja usleekam us galdu bumbu, tad ta stahwès tur tik ilgi, kamehr fahds spehks to neiskustinâs. Bet ja mehs schai bumbai liltu, peem., ar rokas gruhdeenu pa galdu ripot, tad pehz inerzes ta ripotu weenmehrigi un pa taisnu liniyu besgaligi, ja nebuhtu zitu spehku, kas to schai kustibâ trauzetu. Dotâ gadijumâ schahdi ziti spehki ir: 1) semes peewilfschanas spehks; 2) galda pretspeedeens; 3) berse pret galdu, un 4) gaisa pretestiba. Darbodamees us bumbu daschados wirseenos, schee spehki ir par eemejlu tam, fa bumba neripos besgaligi, bet pehz sinama laika eenems atkal meera stahwokli, apstahfees. Ja bumba nahk vahri galda malai, tad paleek wairs tikai 3 spehki: inerze, gaisa pretestiba un semes peewilfschanas spehks, un scho spehku eedarbibas resultats ir tas, fa sawu kustibu pa taisnu liniyu bumba maina un nofriht. Täpat lode, kuru isschaujam no bisës, sem inerzes, semes peewilfschanas spehka un gaisa pretestibas eespaida neeet pa taisnu liniyu, bet pakahpeniski paseminâs lihds beidsot skar semi un apstahjas. Ja semes peewilfschanas spehka un gaisa pretestibas nebuhtu, reis isschauta lode skreetu taisnu liniju muhschigi. Jo masak spehku us fahdu kermenî darbojas, jo weenkahrshakas ta kustibas. Turpretim hareschgitäm kustibam par zehloni mehds buht parasti dauds daschadu spehku. Dabâ wißmasakais spehku daudsums, kas uj fahdu kermenî darbojas, ir diwi, no kureem weens ir semes peewilfschanas spehks.

Analogisku parahdibu nowehrojam ari dsihwneeku pa-
faulē. Uri weens un tas patš dsihwneels war atratees
meera stahwoqli un kustibā. Paehduſchi plehſigee ſwehri —
lauwas, tihgeri, wilki ir maſkustigi un war buht tahdā reisē
pat nekaitigi zilwelam — tee meerigi gul. Bet kād uſnahl
bads, tee eet uſ medibam. Pehz laimiga kahreeni tee atkal
kluhſt meerigi. Te winos darbojas weens galwenaſ
eelfchejs dſinejſpehls — iſſalkumſ. Pawafari dſihwneeku
ſaime ſewiſchki kustiiga; winos darbojas tad wiſmas d i w i
kustinataji — iſſalkumſ un dſina pehz gimenes dſihwes no-
dibinaſchanas. Wehlak, kād rodaſ maſuli, dſihwneeki wehl
kustigaki, wehl nerwoſaki, jo ruhpju tagad ſewiſchki daudſ.
Winos tagad darbojas daudſ dſinejſpehku, wini pilni
eelfcheja nemeera, un tahdſ winu nemeers ſpilgti iſpaufchaſ
ahrejāſ kustibāſ.

Tagad eedomasimees, ka mehſ ſehdam uſ mahkonifcha,
kaſ klihſt pa plascho paſauli, un raugamees lejup. Ko mehſ
tur redſam?

Leelpilſehta. Nami kā ſehrkozinu kastites ſpeechas
zeefchi weens otram blakam. Starp teem pa eelam pluhſt
zilweku ſtraume. Steidsigeem ſoleem eet kahjineekli. Wi-
neem garām ormani. Tos apdſen weloſipediſti, autobuſi,
automobili, tramwaji. Schur un tur ſtraumē redſ ſaſtreh-
gumu, itkā ledus gabalu ſaſtrehgumu pawafara pluhdos
upēs. Tās ſatikmes katastrofas. Bet upurus drihs no-
wahz, un dſihwā maſſa pluhſt tahlaſ itkā nekaſ nebuhtu
notiziſ.

Mechi, purwi, kalni, lejas, tuſhneschi! Krustām-
ſchkehrsām zeli — ſchosſejas, dſelſſezeli. Pa ſchosſejam jono
automobili, pa dſelſſezeleem drahſchas wilzeeni. Kā milſu
tſchuhſkas, lozidamees un dahrdedami tee ſteepjas ſtraujā-
gaitā pahri purweem, tihrumeeem, zauri mesha beesokneem,
apwij kalnu grehdas un aifas, un paſuhd tuneli, atſtahdami
aif ſewiſ mutulojoſchu duhmu mahkonu rindu. Pahris mi-
nuschi peeturas pee ſtazijas — un atkal tahlaſ un tahlaſ.

Te pehſchui apdullinoſcha ruhkon a leek ſatruhltrees un
atrautees no ſemes ainam. Muhsu mahkonitis ſchkeſas 2

dalās, un is ta isnirst milsu putns. Ta lidmaschina. Kur nu mahkonitim ar to fazonstees! Daschi mirkli, un ta jau pasudusi nahkofchâ mahkoni. Un mehs atkal raugamees lejup un redsam: semturis tihrumâ gurdeem soleem dsen wagu, un zelu frustojumâ ubags Kristus wahrdâ luhds dahwanas.

Sawelkot kopâ guhtos eespaidus, nahlam pee sledseena. fa dñihwe us semes wirsus ir nerimstoscha eeschana un ffree- schana, drudschaina knada un nudselis, muhchiga steiga, itkâ fazoniba, kusch ahtrak, weenalga — pa semi, gaisu, uhdeni. Katastrofas, upuri nekriht swarâ — tikai ahtrak un ahtrak us preefchui. Algraf mehs gahjam, brauzam. Tagad — fkrejam, lidojam jonojam. Bet drihs ari lidoschana un jonoschana, azimredfot, buhs nowezojuſchi fatismes w e i d i ; to weetâ stahsees „raketeſchanâs“, „ſchaufchanâs“. Zilwei „aifraketesees“, us Berlini, Parisi; „aiffchausees“ us Ameriku . . . mehnesi! Bet ari tas nebuhs wehl beidsa- maiš wahrdas — gribefees wehl ahtrak.

Kurp wini steids? — „Râ — kurp steids?!“ daschs issaut- sees. „Deenischku maise japelna. Dñihwe gruhta. Nefreesi — neehdiſi!“

Bet waj gluschi tà. Tuhlit redseim. No mahkonischa noluhkodamees, redsejam starp zitu, fa arajs lehnâ gaitâ apstrahdâ sawu tihrumu. Bet no otras puſes finam, fa taisni arajs ir ihstaſ deenischku maises pelnitajſ. Us kaut fo wairak tam gruhti zeret. Un ubagam dñihwe wehl suh- raka. Tam daschreis ir deenischku maises naw. Schkeet, tam wajadsetu tadehk buht wiſkustigakam. Un tomehr tas nejono automobilos, nedrahchhas wilzeenos, neschkel mahko- nus lidmaschinâs. Ta tad tee, kam dñihwe wiſgruhtaka, nesteidsas. Steidsas tee, kam deenischku maises papilnam, bet ar to teem nepeeteek — teem gribas kaut fa wairak. Un fchis „wairak“ ir bagatiba, augsti amati, labi weikali, sposchâ stahwoſlis ſabeedribâ, flawa, wara u. t. t. Un fa daschadi a h r e j i ſpehki war nedſihweem ſiſiſkeem kermeneem peedot komplizetas kustibas; fa e e k ſ c h e j a s dſinas padara brihwdbabas dñihweeius nemeerigus, ta ari teeksmeſ pehz

wisadeem paſchlabumeem, egoiſms, lepniba, godkahriba, aif-ſkahrtä patmihliba, nepeepilditas zeribas, kā e e k̄ ch e j i dſinejſpehki un nemeera awoti, peedōd zilwekam pastahwigū traufmes un steigas stahwokli. Schinis labumos zilweki ſafkata wiſu ſawas dſihwes ſaturu un mehrki — zel u uſ laimi. Un ſcho laimi tee grib ſatwert un padarit pehz eefpehjas ilgſtoſchu.

Kas ir laime? Laime ir jaufakā labſajuhta, augſtakā apmeerinatiba, tahds dwehſeles stahwoklis, tad zilwekam leekas tik labi eſam, kā nekā wairak tas newehlās. „Man nekā wairak newajag“, ſaka tahds zilweks, „es eſmu laimigs.“ Tā tad laimig a m zilweka m naw nekā hdu eekahrofſchanu, naw eegribu, prafibu — tas ar ſawu stahwokli augſtakā mehrā apmeerinatā. Un tahdu stahwokli tad nu ari wiſi zenſchas dſihwē eefarot, pehz tahdas laimes wiſi teekufchees wiſos laikos un teezaſ wehl tagad.

Waj tas buhtu kas launs? Nebuht ne. Zilweks dſihwo paſaulē tikai weenreiß un tadehk ſaprotama katra wehleſchanās ſcho „weenu deenu, kuru mehs pawadam weesibās“, kā iſteizees kahds domatajs, pehz eefpehjas pawadit jaufak kā paſcham personigi, tā nowehlot tahdu ari ziteem. Tas tatschu ir ari muhſu kulturas mehrkiſ un noluſk. Wiſu kulturalo tautu waldibas, wadoni, ſabeedriſkee darbi-neeki u. t. t. zenſchas paſelt ſawu tautu labklahjibu un padarit tas laimigakas. Rewoluziju eedweſmotaji un riſko-taji tāpat rakſta ſawos farogos tautu labklahjibu un laimi. ARI katra atſewiſchka ifdeeniſchka zilweka peenahkumſ ir ruhpetees par ſawu lihdſpilſonau laimi un labklahjibu. „Ne-weenam nebuhs raudſit to, kas paſcham der, bet iſweenſ lai rauga ari uſ to, kas der der ziteem“, rakſta ap. Pawils Wilipeeſcheem. „Neweenam nebuhs to meklet, kas paſcham, bet kas zitam par labu“, rakſta tas pats apuſtulis korinteeſcheem. „Wiſu tautai un nekā no tautas“, ſkan apgaifmibas laikmeta loſungſ. Cahlaſ, muhſu paraſtās ſafweizinaſchanās un atſweizinaſchanās frahſas: „Sweikſ“, „Deewſ palihdk“, „labdeen“, „wefels“, „ar Deewu“ u. t. t. naw nekā zits,

ka wifa laba nowehlejums muhsu pasihstameem. Tapat wi-
fadi laimes nowehlejumi: Jaunā gadā, dīmschanas deenā,
zelojumu usfahkot un taml. — wifur, wifur spihd zauri teek-
schanas pehz laimes few pascham ka ari mehginajums dar-
beem, bet jo wairak wahrdeem dot tahdu ari ziteem. „Waj
mehs zilweli wisi neteezamees pehz ta, lai mumus klahotos
labi?“ jautā greeku gudrais Sokratis. „Naw nekā zita,
fur zilweli buhtu tik weenprahrtigi, ka laimes mekleschanā,“
saka prof. Hiltz. Un ta tas gahjis un eet jau tuhks-
scheem gadu.

Bet ja nu tas tā, ja tuhksoscheem gadu tautas, wal-
stis un atsewischkas personas teekuschās weenā un tai pa-
schā wirseenā pehz noteikta mehrka, teekuschees augsti, semi,
jauni, wezi, bagati, nabagi, mahzitee un nemahzitee, tad,
jadomā, kulturalais zilwels buhs jau dauds ko fasne-
dsis. Jedomā, ka wifa zilwela dīshwe buhs jau tā eefahr-
tota un eewadita, ka scho mehrki wisweeglat fasneegt. Wa-
retū teikt wehl wairak: jedomā, ka dauds buhs tikuschi jau
lihds galam, buhs fasneeguschi tahdu stahwokli, ka wifas
eegribas, dīnas, prasibas buhs apflusinatas, un tee warēs
teikt: „Man wairak nekā newajag — es esmu laimigs!“

Bet kad eefkatamees dīshwes ihstenibā, mehs te sagaida
leels pahrsteigums: nefkatotees us wifām muhsu moderna-
jam kulturalajam ehtibam, us brihnischķigajeem technikas
fasneegumeem, daschreis milsu bagatibam, mumus tomehr
gruhti atraf zilwelu, kam buhtu tik labi, ka tam nekā wai-
rak newujadsetu. Katram arweenu wehl ka truhkst. Katram
wehl arweenu ir sawas wehleschanās, eegribas, prasibas,
furās tas wehldreis un wehldreis zenschas apmeerinat. Tā,
peem., par leelakeem dīshwes labumeem mehs usfkatam ba-
gatibu, flawu, waru, isprezas un taml. Bet waj dauds ir
tahdu, kas peeteekoschi bagati, flaweni, wareni, un teem ūrds
wairak nekā nekahro? Tahdu gruhti atraf. „Manta ir
brihnischķi sadalita,“ saka ūrds dīshwes pasinejs: „bagatam
par dauds, nabagam par mas, bet deesgan naw neweenam.“
Bet flawa? Pehz tas dīnas ir behrns, ir ūrmgalvis.
Wiseem gribas, lai tos flawina pat tad, kad tee ta naw

pelnijsfchi. „Slawas slahpes ir heidsamās, no kurām at-
brihwojas gudree,” ūka Romas wehsturneeks Tazits.
To paschu war teikt ari par waru. Kam ir wara par zeemu,
tas grib waru par aprinki. Kam ir wara par aprinki, tam
slahpst pehz waras par walsti. Bet Aleksandrs Lelais,
Romas ķeisari nn Napoleons sapnoja par wīsaš pasaules
eekaroschanu.

No fazitā tā tad isreet, ūka bagatiba, ūawa, wara un
ziti muhsu parastee eedomatee laimes zeli nebuht newed zil-
weku pēc tahda dwehseles stahwoška, ūk tam reis buhtu dees-
gan. Un pat tad, jo weenā un tai pascha persona konzen-
treti wīsi minetee labumi, ūk, peem., tas ir ar neaprobescho-
teem waldnekeem, pat tad nebuht wehl naw teikts, ūk
tahda persona ir laimiga. Katra jauna eekahrošchana rada
jaunas ruhpēs, zenschanos eekahroto drihsak ūsneegt, un
un tas ūuwukahrt rada traufšmi un ūteigu, ūkreešchanu un
jonoschanu un muhschigu neapmeerinatibu. Kreevijas ū-
sars Boris Godunows nebija ūsimis waldneeks. Winsch
bijā zehlees no semas kahrtas. Un tomehr Puschkins
leek wina mutē ūsili tragifus wahrdus: „Jau ūstais gads
ūk meerigi es waldu, bet laimes nejuht mana ūrds.” —
„Katra jauna eekahrošchana ir ūahkums jaunam truhkumam,
dihglis jaunām ūahpem,” ūka leelais ūantschu domatajs
Wolters. „Zilweks, ūk meklē ūew ūreekus un baudas,
nekad nemehds buht laimigs: dabujis to, to tas gribejis,
winsch neapmeerinas, bet tuhlit ūajuht jaunas eekahrošcha-
nas, kuras wehl naw apmeerinatas,” ūka ūantschu doma-
tajs Paſkals.

Ka zilweze pateiši ir ūsili nelaimiga, to ūcheet wi-
ſkaidraf rahda paſchnahwibas, par kurām ūafam ūaikrafstos
katru deenu. Ar katru gadu tās wairojas wīsoš ūabeeđribas
slahnos, un ir wehl jautajums, kur prozentuali to wairak —
bagatneku wāj truhkumzeeteju aprindās. Ir pilſehtas, kur
paſchnahwneku ūkaitas katru gadu ūneedas tuhkfstoschos, un
tas tatkhu nenoteik aiz laimes. Bet daudſkahrt ūelaks ir
to zilweku ūkaitas, ūk juhtas ūkpat nelaimigi, ūk paſchnaw-

neeki, bet neisdara paſchnahwibas drofmes truhkuma waj
zitu apſtahklu dehl.

Un, ſchkeet, leeki buhtu wehl mekleit pehz peerah-
rahdiſumeem, ka laime naw bagatibā, ne ſpoſchā flawas un
waras ſtahwoſli, ne zitā kahdā a hrejā labumā. Tas if-
debatſ jautajums, kuru weenbalsigt iſſchlihruschi filoſofi
un ziti gara laudis un par kuru pareiſibu war pahrleezi-
natees kats ſideenifchēs zilweſ us perſonigu peedſihwos-
jumu un nowehrojumu pamata. Un ir labi, ka tas tā.
Zitadi iſnahktu, ka laimi war eeguht iſkai ſamehrā nedauſdi
zilweſti. Turpretim, ſimteem miljonu zitu, kam tahda ſtah-
woſla naw, paliktu bes laimes un newaretu us to ari zeret.
Tas buhtu netaiſni. Wehlaſ no muhſu apzerejuma tomehr
redſeſim, ka laimigſ war buht kats un kats war laimi
eeguht weenfahrscheem un iſweenam preejameem lihdſeſteem.

Tā tad eſam nonahkuſchi pee wiſai tragifka atklah-
juma, un proti: tas, ko zilweze eedomajuſeſ
eſam laimi, kuraſ ta dſinuſeſ paſaſ gadu-
tuhliſtoſ chus, zensdamas to eeguht, un kuru
joprojam zilweſti kerpaſemi, gaſu, uhdeni,
zits zitu ehsdam i un kahjam mihdami, ne-
buht naw laime.

Waj tas waretu buht, ka te wihiſchees ne weens,
ne diwi, ne tuhſtots, bet ar neeleleem iſnehmumeem, wiſa
zilweze? Waj, warbuht, muhſu laimes jehdſeena deſi-
nejuſ ſepareiſſ? Warbuht, par laimi ſauz muhſdeenu
tiſ rakſturi go neapkuſinamo neapmeerinatbu, muhſchigo
dſiu un zihnu, ehschanos un plehſchanos un arweenu
jaunas un jaunas prafibas? Ne, tahda laime buhtu deef-
gan leela nelaime, ari tahdu mas kaſ wehletoſ. Redſams,
ka le kautkaſ naw kahribā. Tadehl atſtahſim ſcho jauta-
jumu pagaidam atklah tu un valuhkoſim, ko domā un ſaka
par laimi leelaki gari un paſauleſ flawenee wihi. Wiſ-
piroſ ſreeſiſmees pee teem zilwezeſ draugeem un leeleem
diſhwes paſinejeem, kuru domas un darbi eerakſtiti bibeſe.

Te muhſ ſagaida jauns leels pahrſteigums: bibeles
zilweku draugi ir nerunā par zilwezeſ laimi. Ne pra-

weeschi, ne Kristus, ne apustuli it kā nemas neinteresejas par scho jautajumu. Pat wahrdu „laimē“ wifā bibelē gruhti atraast. Sateekotees un fawstarpeji fasweizinotees, darbojofchās bibelē personas newehl weens otram, kā mehs to daram, ne weselibu, ne labu deenu, ne deewpaligu, ne laimi. Tomehr eedžilinoteez leetas buhtibā, redsam, kā wini tanis gadijumos, kād mehs buhtu leetojušchi wahrdu „laimē“, leeto wahrdu „meers“. Scho wahrdu tad nu ari fastopam bibelē loti beeschi. Pirmo reisi tas ir isska-nejis pirms apm. 3000 gadeem ūkaistajos Arona svehtis ūchanas wahrdos: „Tas Rungs lai tewi svehti un pasargā! Tas Rungs lai apgaismō fawu waigu pahr tewi un ir tew schehligs! Tas Rungs lai pazel fawu waigu us tewi un dod tew meeru.“ Tahlak, Wezajā deribā scho wahrdu, kā sveizinajumu, fastopam ūogu grahmatā, wairakās weetās Samūeļa grahmatā un zitur.

Taunajā deribā wahrds „meers“ fastopams loti beeschi. Legendā par Kristus dīsimšchanu engeli nes ūkaistu sveizeenu wifai pasaulei, wahrdeem: „Meers wirs semes!“ Wehlač Kristus beeschi wehlē meeru ūweem mahzelkeem, peem: „Meeru es jums aitahju, fawu meeru es jums dodu, — ne tā, kā ta pasaule dod, es jums dodu.“ — „Nahlat ūchurp pee manis wisi, kas juhs esat behdigi un gruhtsirdigi, es juhs gribu atweeglinat.“ jeb, pareisaki no greeku walodās tulkojot, — „es juhs gribu darit meerigus“ (Mat. 11, 28).

Ewangelists Jānis raksta, ka Kristus pehz ūwas augšchamzelschanas eeradees mahzelku widū un tos ūweizinajis wahrdeem: „Meers ar jums!“ Un otro reisi, kād ari Tomā bijis starp wineem, Kristus atkal tos ūweizinajis teem ūscheem wahrdeem. Tahlak, ap. Pawils ūwas daudsās grahmatas greeku un romeeschu draudsem parasti ūhzis un beidsis ar meera nowehlejumeem, peem. „Schehlastiba lai ir ar jums un meers no Deewa muhsu Tehwa.“ — „Un tas Deewa meers, kas augstaks nekā wiša ūpraschana, tas ūsargās juhsu ūrdis un domas...“

— „Bet pats tas meera Deewā lai juhs swehti zaur zaurim . . .“ u. t. t.

Tā tad bibeles̄ autori fludinajuschi uu wehlejuschi zilwekeem ne laimi, bet meeru un tikai meeru. Pee tam, bes schaubam, wini wehlejuschi teem to wišlabako un teem naw atlizis nekas jaufaks un wehrtigaks, ko wini nebuhtu gribejuschi wehlet. Meeru wini ussfatija par wišaugstačo un dahrgačo schas semes dsihwes labumu, par zilweka dsihwes mehrki un idealu — par laim i. Rahdā weetā Jaunajā deribā apstiprinās schahds slehdseens teeschi, un protti, kalna sprediki. Tur fastopam pasihstamos wahrdus: „Swehtigi tee, kas meeru tur, jo tee taps faulti Deewa behrni“. Schahdā tulkojumā gan par laimi nekas naw teikts, bet pareisaki pehz greeku walodas pirmtečta schee wahrdi jaisteiz tā, ka ſweht laim i ir tee, kas meeru dara, meeru taifa. Te jau tad skaidri redsam zeefcho ūkari starp meeru un laimi.

Tagad peegreesīmeeš autoreem ahrpus bibeles̄. Te mumis wišpirms jaapstahjas pee leelā Bud da s, kas dsihwojis un mahzijis ap 500 gadus pirms Kristus. Wina mahzibā ūwischki ūpilgti un pahrleezinoschi ifzelta meera nosihme zilweka dsihwē. Us nowehrojumu un pahrdomu pamata Buddha pahrleezinajes, fa zilweka dsihwe semes wirſu ir nepahrtraukta zeefchanu wirkne. Zeefchanas ūgaida zilweku if us ūkla. Ūsimst zilweks — zeefch, strahdā un zihnas dehl ustura — zeefch, ūlimibās — zeefch, mihiot — zeefch, eenaidneeku wajats un eenihists — zeefch. Zeefch bagats un nabags, warens un ūlawens. Par ūcho zeefchanu zehloni Buddha atsihst eekahro ūchanas, eegribas. Ja zilweks ko eekahro, winā rodas teeksme eekahroto ūfneegt. Bet lai ko ūfneegtu, jazihnas, ja pahrwar ūnami ūchkehrschi. Tas rada nemeeru un zeefchanas Lai no zeefchanam atbrihwotoš, nepeezeefchams atteikstees no eekahro ūchanam. Neko nekahrot, neko nemihlet, neko neeenihst, neko nezeret, atraisitees no ūdeenaš pasaules. Un tad zilweks no wiša ta buhs atbrihwajees, tad wišch guhs ūlinigu dwehſeles meeru — eees nirwanā.

„Jsnihzinajis dñinu („gribu us wiſu nihzigo“), zilweſs ir absoluti neſawtigſ tapis, absoluti neegoiſtigſ; wiſā wiña taħlačā darbibā — darbeſ, wahrdoſ un domāſ — iſpauſhas moralifka pilniba. Wiſch ir absoluti neſpehjigſ us kaut kuru launu darbu.“

„Wiſch ir eeguwis wiſ dñi lačo ſir dñs me er u un faſneediſiſ wiſpilnigačo paſauleſ iſpratni. Wiſch ſtahw pahri wiſam laimem un nelaimem, ſcheem diweem poleem, ſtarp kureem baħliġi, nedrofchi un noruhpejuſchees ſwarstaš dñinas werdſinatee zilweki.“

„Jsnihzinajis dñinu, wiſch ir uſwarejiſpaſauleſ wiſſtipračo waru — ir paħr wa rejiſ paſauli, tadeħl ſtahw eeffchligi absoluti briħwſ pateesi warenſ, zildens, — ſwehtiſ.“ (A. Janečk). Schahds zilweſs jau ſcheit ſemes wiſu juſiſ augstačā mehrā preeku un ſwehtlaimibu — buħs faſneediſiſ dñihwes augstačos labumus.

Tà tad Bu dd a jau ſtaidri paſaka, ka meers ir augstačā ſwehtlaimibaſ iſju hta.

Lihdiſigu domu par meeru un laimi iſſaka ari leelaſ kieneſchu domatajſ Lao-tſe. Wiſch ſaka: „Zilweſs, kaš briħwſ no kaifibam, arweenu meħd̄ buht apmeerinatſ“ — Leelaſ wahzu filoſoſs Ra nt ſirms apm. 150 g. rakſta: „Lai ſaka par pietiſmu, ko grib. Zilweki, kaš wiñu nehma nopeetni, iſzehlaſ jo zeenijamā fahrtā. Wiñeem bi ja taſ augstačaſ, kaš zilwekam war buht, — taħd̄s meers, taħda lihg fmiba, taħd̄s eeffchligſ meers, kuru neſawilno ja neħadhaſ kaifibam.“ No ſcheem wahrdeem redħams, ka ari Ra nt ſiſſkata dweħfeleſ meeru par augstačo un jaufačo, kaš zilwekam war buht.

Taħlač, frantschu filoſoſs Paſkaſ ſaka: „Zilweki pa leelakai daħi domā, ka wiñeem gribas driħsač nobeigt fuwu darbu un rast meeru atpuhtā, bet pateefiħā wiñi ne-mekle neħo zitu, ka tikai uſtraukumu, nemeeru un knadu. Bet, leekas, tik weenfahrfchi ſapraſt, ka pati ſho zilweku zeriba us meeru norahda, ka laimeſ noteikums ir meers, bet ne uſtraukums un nemeers.“

Muhſu dſejneeka Swahrgulu Edwarda rafſtos
ari atrodam ſinamu weedofli pahrrunajamā jautajumā.
Winſch ſaka:

Ne tikai jauniba ir ſkaifa —
Saws ſkaiftums ari wezumam:
Ul ſtraujām juhtam pirmā ſaifa,
Diflſch meerſ ir otrajam.“

„Meers baro, nemeers poſta“ mahza paſihſtamā lat-
weeſchu paruna. — „Meers un ſatiziba — dahrga
manta,“ ſaka free wu tautas gu drība. Bet ar abu
paruna ſaka, ka „no ruhpem tuſcha ſirds ir labaka nekā
pildits maks“, t. i., ſirdſmeers ir waiaſk nekā bagatiba.

Senajos rafſtos uſglabajuſchees dati, ka „leelaſt keh
ninsch Artaſkerkſ“ rafſtijis „teem ſimts diwdeſmit ſeptineem
walditajeem, kaſ walda pahr walſtim ſtarp Indiju un Etio-
piju, ta: „Jebſchu eſ waldu pahr daudſ tautam un man
wara ir pahr wiſu paſauli, tatſchu eſ nelepojoſ ar to pahr-
droſchā kahrtā, bet ar lehnibu un taifnibu gribu allaschin
gahdat, lai pawalſtneeki dſihwo bes behdam, un lai meerſ
paſta hw, kaſ wiſuſ zilwekuſ ap laim o.“

Un, ſchkeet, weltigi buhtu kawetees ilgaſ pee ſcha jau-
tajuma. Ari tatſchu katras ifdeeniſcheks zilweks galu galā
buhs pahrleezinajees, ka meers tomehr ir un paleek lee-
laikaiſ labums, ko dſihwē war wehletees.

Interesanti atſihmet, ka meera ideals faſtopams ka pee
paganeem (buddiſteem) ta pee kriſtigajeem. Buddiſti ilgojaſ
pehz nirwanaſ, t. i. pilniga dwehſeles meera, kriſtigee —
pehz 1000 gadu meera walſts. Ari muhſdeenu leelee po-
litiki apgalwo, ka winu augſtaikaiſ ideals eſot — muhſchigſ
meers tautu ſtarpā. Un, wiſpahr, katra zilweka apſinā fa-
ſtopam leekakā waj maſakā mehrā meera teekſmes dihglus,
un tas ir pamats muhſchigas meera walſtibas zeribam.

Ta tad ka wiſleelakee gari — Budda, Lao-tſe, Kriſtus,
u. z. tahlajā ſenatnē, ta jaunaiko laiku domataji un patee-
ſibas mefletaji, tautu gu drība un pat ifdeeniſcheks zilweks
nahkuſchi pee atſinuma, ka meers ir zilweka dahrgaſtā manta,
leelakā ſwehtlaimiba, jeb ziteem wahrdeem, — meerſ ir

laimē. Waj pat wehl wairak: meers ir laimes
preetsh noteikums, wahrti, kuri wed laimes sehtā.
Meeru eeguht nosihmē laimi eeguht, meeru issjust — laimi
issjust. Pee laimes war kluht weenigi za ur
meeru.

Schi atsina mums leekas loti swariga. No schās at-
sinas weedoska tagad waram pahrbaudit wiſu muhslaiku
kulturalo dīhwes eekahrtu, waram isskaidrot, kadehl starp
zilwekeem tik mas laimigo. Wehl wairak, sinamā mehrā
waram praveetot un pateikt waj sagaidams, ka zilweze kahd-
reis kluhs laimiga, un ja pee paschreisejās dīhwes eekahrtas
tas nebuhtu sagaidams, tad kas buhtu darams, lai tas no-
tiktu. Schinis noluhkos pawehršimees dīhwē daschās
winas fastahwdalās un ſabeeedribas flahnos.

Selts, ſudrabas, dahrgakmeni, bagatiba, gresniba,
flawa, wara pahr tautam — ſposchums un mirdsums! Selta
tronis, waldneela kronis! Bet waj ir meers? Ne, tahda
naw. Galma aprindas it leelakais intrigu un nemeera
pereklis. Waldibu mainas, ministru eezelschanas un atzel-
schanas, nereti karſch un meers, ka wehſture leezina, ir pa
leelakai dalai intrigu un eefpaidigu galmineeku ſawstarpejās
zihnas ifnahkuma ſekas. Par bij. Kreewijas leisara galmu,
Rasputjinu u. t. t. jau tik dauds ſinams, ka tur neka jauna
newar peemetinat. Tāpat daschos tagadejos galmos no-
risinās ne masums dramatisku ſkatu. Bet waj tas jau ir
wiſs? Ne, ta ir tikai masa dalina no ihstenibas. Mehš
ſinam tikai to, ko mums ſneeds laikrafsti.

Nemeeru waldoschās aprindās rada ari neapmeerinta-
tiba tautas massas. Rowoluzijas un atentati apdraud kātru
waras neſeju, pat to wiſlabako. Romas prahneeks Epift-
teits ſaka, ka „naw tik ſipras un weſelas meeſas, kura
neſafslimtu; naw tahdu bagatibu, kuras nepaſstu, naw tik
augstaſ waras, kuru neapdraudetu.“ Pee tahdeem apſtaht-
leem dwehſeles meers naw eespehjams. Bet kūr naw meera,
tur newar buht ari laimes. Un pateſi, tahdas tur naw.

Nemſim tagad politiskas dīhwes nosari -- parla-
mentu dīhwī, politiskas partijas. Waj tur ir meers? Us

to waram neatbildet, jo tas vahrač labi finams katram no mums.

Tahlač nemšim wehl, peem., īahdu pēnas waj bes-pēnas apolitisku organisaziju waj eestahdi — labdaribas, palihdsibas, sporta un taml. beedribas, paſchwaldibas un zitas eestahdes. Waj tur walda satiziba, weenprahhiba, meers? Nekad. No ſahkuma lihds galam te pastahw ſawa poſizijs un opoſizijs, ſlehpja waj atklahta. Pastahwiga ſaw-starpeja zihna dehl amateem, goda un waras, eedſihwoſcha-nas teeksmeſ — wiſſ tas kā ſarkans pawedeens eet zauri organizazijas darbibai, kamehr tā ſabruhk, nereti tas paſhas neſatizibas un nemeera dehl. Bet ko mehs laſam laikrak-stos? Nemeeri Indijā, piſonu karſch Kinā, dumpis Kubā, ſadurſme Egip̄tē, ūahrteja rewoluzija Meſſikā, komunistu tratschi Wahzijā, kaufchanas Franzijas parlamentā, apwehrſums Spanijā, 22. ſazelſchanas mehginajums Portugalē un tā bes gala, bes pahrtraukuma. To eevehrojot, mehs nedariſim leelu kluhdu, ja apgalwoſim, ka ſah fot ar ſei-ſarifko galmu un beidſot ar neſpehjneefu patwerſmi, wiſur redſam intrigaſ un ne-meeru, nemeeru, nemeeru. Pat mahzitaju Sinodē ir tur naw ſatizibas gara.

Rahds latweeſchu politiſks un ſabeedriſks darbīneiſks ralſta: „Nerwoſi ſarauſtitā, drudſchainā elpā rit muhſ-laiku zilwezes attihſtibas gaita. Aero, dihſela motors, rota-zijas maſhina, radio ſeen wiſas paſaules dſihwi ſtraujā, kaleidoſkopiskā notikumu wirknē. Lauki teek peeslehgti pil-ſehtam, ſemes teek weenotas ar ſemem, walſtiſ ar walſtim. kontinenti ar kontinenteem. Tautas teek tuwinatas tautam, rahſas — rahſam, zilweſ — zilwekam.

Un resultati? Rahdus ſabeedriſkuſ resultatuſ ſneids muhſlaiku tehnikaſ un ſinatneſ, ekonomikaſ ſtraujā at-tihſtiba?

Nekur paſaulē mehs ne redſam laimi-bas ſajuhtu, darba un labklahjibas ritmiſku ſafkanu, tautu meerigu un fulturelu ſadarbu, garigas kulturaſ un

mahfflas plaschu wehreenu, zilweka wehrtibas paschzeenu un
zilwezibas zeenu.“

„Nekur pafaulē mehs neredsam laimibas fajuhtu.“ Schee wahrdi dſili rakſturgi un paſteſi. Tanis ifſkan itka ifbrihna, ruhgta wilſchanas. Tee ir padofchanas wahrdi, bankrota apleeziba. Kas tad tas? Waj tad mehs, politifkee un ſabeeedrifkee dargeeeli, mehs mahztee un ifgliftotee neefam deesgan zihniuſchees un puhlejuſchees tautu labā, neefam riſkejuſchi ſawām dſihwibam, neefam dewuſchi tik daudſ apbrihnojama un ſkaſta, un tomehr wehl „nekur pafaulē mehs neredsam laimibas fajuhtu.“ Kur mellejamſ zehloniſ ſchai parahdibai? Waj, warbuht, ziti naw palihdſejufchi ſcho wahrdu autoram, ka wiñam tahds ruhtgums ſakrahjees, nolaiduſchās rokaſ, tau-
tas druwaſ strahdajot? Ko darijuſchi un dara leelee wa-
renee waldeeki, lai tuwinatu zilwezi laime? . .

Waldneeki walda, dara leelus flawenus darbus. Deewa un tautas labklahjiſbas wahrdā wini faro — ap-
fargā ſawu ſemi pret eenaidneekeem, un eebruhk zitās ſemēs,
ja naw, kaſ wineem uſbruhk. Tas naw brunots uſbrukums
laupiſchanas waj zitas kahdas wardarbibas noluhkoſ, tas
ir „darbibas robeschu paplaſchinachana“, „annefſija“, „offku-
paziſa.“

Un kaſ wini ifkawuſchees, weena puſe peewareta,
ſeme iſpoſtita, zilweiſi apkauti, tad otra puſe ſlehdſ „goda-
pilno meeru“, un abas puſes atgreeshas mahjās, lai ſaga-
tawotos . . . nahkamajam karam. Schi ſagakawoſchanos
jaunam karam ſauz par „meera politik u.“ Schini laikā
waraswihi ſidod likumus, likumeem — papildinaju-
mus, papildinajumeem — grosijumus. Zuhku audſinaſcha-
nai — likums! Wiflu dehſchanai — likums! Usleekot
nodokli eelas ſahbači tihritajam, — likums! Schuh-
pibas apkarofchanai — likums! Tas tomehr netrauzē winus
tanī paſchā laikā ifdot ſchuhpibas weizinaſchanas likumus.
Tew waſkar wehl bija ihpaſchumus, uſnehmumus, bija wezuma
deenu nodroſchinajums — pensija, pa nafti — likums! un
no rihta tew wairſ naw neka. Ta naw nekahda laupiſhana

— Iai Deew̄s paf'! — ta ir „atšawinaſchana,“ „nazionalisa-
zijs“ us likuma pamata. Tumščajā ſenatnē waldijs dſihweſ
likumibas, ekonomifke, psichologifke un ziti likumi, tautas
tradizijas un parafchas, kas ir ſtipri un negroſami kā dabas
likumi; gaifchajā tagadnē pirmajā weetā ſtahw waraſvihru
gudribas iſpluhdumis — juridifkais likumis. Tas eet pahri
likumu likumeem, nelaujot dſihwei newenu azumirkli ritet
pehz ſaweem muhſchigajeem likumeem; tāpat nelauj ari ne-
weenam tahdas walſts pilſonim eerihkotees un iſdarit fain-
neezisku aprehēlinu dauds mas us preekſchu. Ulgrač zenaſ
prezem noteiza peedahwajums un peeprafijums, konfurenze
— ekonomifkais likumis, tagad pat daschis pеeaudſis zilweſ
pahrlezzinats, kā zenaſ warot noteift — zenu infpektors.
Senak muhſu ſentſchi-wergi darinaja un dſehra
ſawus tautifkos dſehreenus, meefinu — brihwı un bes bai-
lem; tagad mums brihw pilſoneem jaraugās, ko li-
kumis kafa. Tā likumis likuma galā, weetā, bet jo wairak
neweetā, un 15 gadu laikā 3000 likuru ar neſlaitamu dau-
dsumu wiſadu eerobeschojumu, aifleegumu un pawehlu, ko
buhs un ko nebuhs. Un ja ari winu darbi buhtu
ſarkani kā aſiniſ, ar likumu tee top padariti balti kā ſneegs.
— To ſauz par „taifnibu“ un „brihwibu“! . .

Trefchfahrt, wini rihko konferenzes un
ſlehdſ starptautifkus lihgumus. Ja ta ir at-
brunoſchanaſ konferenze, tad ſinat, ka eefahkas a p-
brunoſchanaſ. Ja meera konferenze — buhs karsch.
Ja neusbrukſchanas lihgumis, tad tas noſihmē, ka wini naw
wehl gatawi karam. — To ſauz par „ilgam pehz muh-
ſchiga meera tautu starpā“! . .

Ja uſnahk gruhti laiki, walſtij truhſt naudas, eedſih-
wotajeem — maiſes, wini ruhpejas par frihſes no-
wehrſchanu. Kur tchuhfkas goſejās ſaulē — paſelas
gresnas weefnizas; kur rubenis dſeedaja ſawu mihlas
dſeeſmu — kuhp fabriku ſkurſteni; kur uhdens ſkalo ſmiltis
— rodas ſpehſtazijas, bet kur tā . . . nekā ſewiſchka —
aug zukurſabrikas amerikaniskā wehreenā, — ſak, ja naw
maiſes, lai buhtu ſaldumi un gaifma ir zilwekeem, ir lopi-

neem. — Jaunbuuhwejamee dselsszeli sadala semi geometrischä figuräss, lai eedsihwotajeem dotu ehrtibas braukschanai us isrihkojumeem, longresem, dseesmu s̄wehtleem, s̄azihkstem, kā ari i spre e z a s b r a u z e e n u wajadsibam, t. i., newar teeschi apgalwot, ka dselsszelus buhwē taiñni scheem noluhkem, bet kam zitam gan tee daschfahrt buhtu waja- dsigi? — So fauz par „kri h se s a p k a r o f ch a n u“ un „t a u p i b a s p o l i t i k u.“

Zeeschâ sakarâ ar kribsi stahw besdarba jautajums. Wini g a h d à p a r d a r b u. Kas intelligentaks — pee wirschu pluhkhanas, kas prastaks — pee meschu lihschanas, bet wehl prastakeem, laufaimneezibas darbeem eewed strahd-neekus no ahrsemem. Tanî paschâ laikâ israida ahrsemju pawalstneekus un winu weetâ fanem tikpat dauds sawu pa-walstneeku, kas sawukahrt israiditi no ahrsemem. — So fauz par „besdarbneeku nodarbinachanu pee r a s s h i g e e m d a r b e e m u n w i n u s k a i t a f a m a s i n a f c h a n u.“

Beidsot wehl atsikhmesim, ka wini r u h p e j a s a r i p a r s k o l a m u n w i s p a h r e j u i s g l i h t i b u : 12 widusskolas weenâ paschâ aprinka pilsehtâ, 10 gadu wezi behrni mahzas 3 wehstures weenâ gadâ weenâ un tanî paschâ klasê — sîrds, ko tu wehl wairak wehlees?! — bet pabalstu sumas „gaifmas pilim,“ operam un teatreem wehl neweens naw saskaitijis.

Kâ redsat, warašwihi ir nomodâ par tautas lablah-jibu, wini zenschas pahrwehrst walsti par semi, kur gaifma pluhst un sîhrups tek. Tahdâ garâ turpinot, drihs atnahks laiki, kad mehs t i k a i dseedaßim, s̄pehlesim, lehlaßim, „s̄wehtkus“ swinesim, bet ne — strahdasim. Bet neskatoeess us wiſu to, neskatoeess us 3000 lablahjibas likumu, weens no muhſu warašwihiem walſirdigi leezina: „Nekur paſaulê mehs neredsam laimibas ſajuhtu.“

Roku rokâ un plezu pee pleza ar schâss paſaules lee-lajeem dſiwo un strahdâ weenlahrfchais mirſtigais walſis darbineeks. Uri winam neeet weegli, wiſpahribas labâ darbojotees. Winsch ir nepeezeeschams ritentinsch komplizetajâ

walsts mechanismā, kur tam noteiktī darbs un uſdewums. Šanī paſchā laikā wiņš ir dſihwā banka walsts ūaimneeſeem, kas dod un dod un neprasa, kūrp aifeet winam at-rautā alga — waj frogu un fabriku buhwem, waj besdarbneeku kultiweschhanai, waj pabalsteem un peemaksam. To ſauz par „walsts ūaimneezi bū.“

Sewiſchki raksturiga parahdiba muhſlaiku dſihwes gaitā ir ſportī ar atteezigeem rekordeem. Sporta un rekordu lehķme ūehruſi wiſu kulturalo zilwezi, bet jo ūewiſchki ar to ſlimo jaunatne. Par ūazihkstem un uſwaram juhſmo ir 5 gadu wežs behrns, ir 70 gadu wezenite. Ir gahjeji, ūkrehjeji, lehzeji, ionotaji, ūiteji, meteji, gruhdeji, bumbas ūpahrditaji, kaļlu lauseji ūew un ziteem. Mehſ ūsstahdam rekordus ūidoschanā, ūlidoschanā, ehschanā, dserfchanā, ūehdeschanā kahrtī galā u. t. t., u. t. t. Tuhiſtostchu tuhiſtostchi ar ūasprindſinatu interesi noſkatās, kā weens boſkeris otram „apstrahdā“ ūisionomiju, bet miljoni mahjās negul, ūihledami un ūinas gaididami, ūursch ūuru noſitīs. Ūsglihtibas ministrs ruhpejas, lai uſwaretajs tiktū ordenots, bet presidents ūpeesch tam roku wehl pirms uſwaras. Tas noſihmē, kā eefchana, ūkreeſchana, kaļlu laufchana peeder ūee garigās kulturas un ūporta rekordiſts ir tautas waronis un walsts glahbeſs.

Tā redsam, kā ūportisti kā „muſchās ūwarā“, tā „gaila ūwarā“ strahdā lihds gihbonim, lepojaſs ar uſwaram; tikai filoſoſs noraugās uſ ūcheem „kulturaſ“ jaunuumeem ar baſcham un krata galwu, ūazidams: „Leekāt wehrā: nefā ūkaista newar padarit aif ūazensibaſ, nefā zehla aif — lepiibaſ.“

„Dewinas deſmitdaļas no muhſu laimes pamatotaſ ū weselibaſ,“ ūaka Ŝopenhauerſ. Waj kultura ir de-wiſi zilwezei gahdat par ūawu weselibu? — Ja gan, par to ruhpejas medizina — a h r ū i. 50,000 daschadu ahrſt-neezibaſ preparatu ūahw juhſu riħzibā! Juhſ warat wi-juhſ ūleetot kahdaſ nebuht ūeenas ūlimibaſ ahrſteſchanai, bet ar tahdu preparatu kā Phenyldimethylpyrazolonamido-methansulfonskābo un tamlihds ūigeem, azimredſot, wajag waret ūahrſtet wiſaſ ūaſaules ūlimibaſ, zik tahdu ari ne-

buhtu, jo kā gan zitadi tas buhtu dabujis tīk „gudru“ no-
saufumu? Tapat neaprobeschota brihwiba jums ir ahrstu
padomu iswehlē. Weens jums ūka: gulet, gulet, gulet!
Otrs: kustetees, kustetees — wairak staigat! Treschs: jums
wajadsiiga gymnastika — 20 reises ar freiso, 20 — ar labo
kahju! Zeturtais: kustatees, bet ne wiſai dauds. Veektais:
juhs wajaga eelikt gipſā. Pehrn juhs ahrsteja aufsteem
komprſcheem, ſchogad taī paſchā ſlimibā jums usleek farstu
puhſli. Weens ūka: jums ir reimatiſmā, otrs: jums ir
bantes tahrpā, treschs: jums wajag kaſlā isdarit operaziū,
bet neweens jums neteikš, ka tam naw nekahdas jehgaš par
juhſu ſlimibu un tas ahrſtehanu. Ahrſis juhs „gudri“
iſmeklē un ūka: juhs nedrihſtat dſert ſchnabi, ſmehket.
Otrreis juhs tas pats ahrſis iſmeklē un ūka: juhs nedrihſ-
stat ari wehl ehſt galu, maiſi, kahpoſtuš, gurkuš. Trescho
reifi jums ūka: juhs warat wehl ehſt weenigi ausu tumi.
Zeturto reiſi ahrſts ūka: juhs wairs neefat glahbjami.
Slimneeks aif uſtraukuma aifeet uſ trogu, peedſeras, ſaehdaš
galu, kahpoſtuš gurkuš un — iſweſelojas . . . Un ja dasch-
reis aſrahda, ka intelligentee ir ſiſiſki wahrgaſti par ween-
kahrfchā darba ſtrahdneekeem un ka kulturas zilweks ſiſiſki
iſwirſt, tad tur ir dauds taſnibaš: intelligenteeem ahrſti wai-
rak peejami un tee wineem wairak tiz. Ja kahdam gadas
nelaime ilgaku laiku buht ahrſta rihzibā, tad puſlihds dro-
ſchi war apgalwot, ka nekad wesels tas wairs nebuhs (eſ
ſheit nerunaju par kirurgeem un homeopateem).

Un, ſchkeet, welti buhtu tahlak illuſtret kulturas ūfne-
gumus un modernas paſaules laberihzibas. Kahdu lau-
ſchu ſchkeiu mehſ ari nenemu un neapſkatitu, nebuhtu gruhti
pahrleezinatees, ka wiſi un wiſur ſtrahdajuschi un ſtrahdā
dauds, pehſi un gudro, dara leelus gruhtus darbus, lai
guhtu laimi ſew un ziteem, bet — „nefur paſaule
mehſ ne redsam laimibas ūfjuhtu.“

Ja, pateefi, tahdas naw! Un tagad ari ūnam, ka-
pehž tahdas naw, — ta pehž ka nefur ne redsam
meera, tapehž ka wiſi teezaš pehž laimes nemeera lih-
dſekleem — tapehž ka neweens paſchos pa-

matos nekà nedara, lai meers buhtu pa-
faule. Ar karu newar panahkt meeru, jo „enaidu
newar issdsebst ar enaidu, tas muhschigß
likumß,“ faka leelais indeeschu pateesibas fludinatajs
Buddha. Tapat, ja stiprakais atnem wahjakam to, kas
winam peeder un simteem gadu peederéjis, tadtas ari naw
us meeru. Vasaules dsihwe norit un attihstas pehz saweem
likumeem, kas naw zilweku issdoti un newar tikt no wineem
atzelti. Un ja nu walstas waras neseji issdod sawus likumus,
kas runa pirmajeem pretim (un tahdu likumu mumß bes
gala!), tad tas nosihmè aifraft upei preefschâ dambi un pa-
wehlet tai tezet atpakal. Tas ir weltigas puheles, tas rada
weenigi bersi dsihwes ritma. Dsihwi newar ismah-
zit, dsihwe muhs ismahzis.

Juhsu preefschâ druktas darbs, kura autoru dehwè
par „leelu“, kuram svin jubilejas, kuru godina, sumina,
titule, ordeno. Un tomehr, ja juhs darba eeskatotees, juhs
redsat, ka autoram naw ne prinzipu, ne logikas, ne paesch-
kritikas, ne intelligenzes — nekà tahda, kas sinatneekam un
pehtneekam wajadfigß. Winam ir weenigi nepahrspets
daudsumß eedomibas un beskaunibas: winsch padara walodu
par ehrmu zittautu walodu saimè, par krustu un skandalu
— skolâs; winsch eedomajas fewi par sinatneeku, walod-
neeku, autoritati, bogdichanu — Deewu! Bet tas wehl ne-
buhtu tas launakais, fa kahds eedomajas fewi esam Buddhas
tehlu un prasa, lai wina preefschâ metas zelos, jo „gimenè
ne bes kropla,“ — tas tragiskakais te ir tas apstahklis, fa
tahdam walodas maitatajam un prahta nabagam ir sawi
peekriteji un peeluhdseji, kas — ne luhgiti, ne faulti — us-
metas par tautas wadoneem, un fa neweens nerodas, kas
gribetu tautu no schahdeem „kulturnesejem“ atpestit. Ro-
gan zitu schahds stahwoklis war radit, ja ne weenigi sa-
schutumu, un ko gan no tahdas kulturas war sagaidit, fur
tahdi wadoni ir preefschgal? . . .

Lihdsigi wisam fazitam naw gruhti pahrleezinatees, fa
pahrmehribas sporta, scharlatanismß medizinâ, wehsturu lehk-
mes un zitas nejehdsibas muhsdeenu skolâs, ihsi fakot, wi-

fas tās rupjās atschgarnibas, kleedsoschais nelogiskums un preteschibas, kureem pahrpildita kulturas zilweka dīshwes eekahrta, rahda weenigi ihgnumu un nemeeru, bet kur ir nemeers, tur laimei naw weetas. Ja kulturalās zilwezes dīshwes attihstibas pamatos buhtu likti prinzipi, kas nedod eemeslu nemeeram, tad panahkumi buhtu labaki, un tautas darbineekeem newajadsetu skumt par laimibas sājuhtas truhfumu pasaule.

Sazitais wed muhs us druhmām pahrdomam. No ta isreet draufmigs slehdseens, ka wiß tas drudschainais politiskais un sabeedrisksais darbs lihdszilweku labā, leeliskee sinatnes atklahjumi un ziwilisazijas fasneegumi, kari, rewo-luzijas, tronu gahschanas un wißi tee besgaligee upuri, kas nesti tautu labklahjibas un laimes wahrdā, wiſas tās asinu un asaru straumes, kas sākarā ar to pluhduſchas un pluſti, — wiß, wiß tas bijis un ir weltigs. Zilweze naw laimei tuwojusēs, bet gan otradi.

Un teefham tas bijis weltigs! To atsinuschi jau daudsi pasaulelawenee domataji. Pasihstamais frantschu domatajs R u f f o a i s r a h d i j i s , ka kultura netuwina zilwezi laimei, bet zeeschananam. Leelaits K a n t s ari apschauba kulturas labumus, bet pasihstamais L e w s T o l s t o j s israfsta modernajai kulturai galigi ifnihzinoshu apleezibu.

Kas buhtu wainojams pee schahda stahwokla, pee schas wiſleelakas tragedijas?

Atribilde, warbuht, isliksees masleet dihwaina: mums schkeet, ka galwenais eemesls schai parahdibai ir — n e s i n a f c h a n a , dīshwes likumibu ispratnes truhfums. Nesinaschana ir parastais eemesls wiſam zilweka nelaimem. Tai peekriht zilweka dīshwē dauds leelaka loma nekā parastis us to skatitees. N e s i n a f c h a n a ir galwenais eemesls tam, ka mums ir sagli, slepławas un ziti noseedsneeki. Zilwels n e s i n a , ka launs darbs nepaleek apslehpits un bes ūoda. Un ja weens waj otrs ari „eekriht“, tad wina lihdsbeedri no schahda gadijuma ne tikai nemahzās, bet pat nereti wehl ūbojas — wiſch efot multigi riħkojees. Ja laundaris sinatu, ka nekahda wina weikliba un gudriba nepalihds, un

ka agri waj wehlu winsch fanems hodu, un jo wehlak, jo
slistak preefch wina pascha, tad winsch atturetos no noseebas. Zilweki nesina, ka waras lihdsekleem newar is-
nihdet launumu — un tadehk mums ir kari un rewoluzijas. Zilweki nesina, ka taisniba uswar un ka par katru ne-
leetigu darbu — apmeloschanu, intrigam u. t. t., kas tik
populars muhsdeenu zihnas eerozis, nahk atmafsa un hods,
un ka neweena zilweka wara nestahw scho atmafsu aiskawet. Zilweki nesina art, ka bagatiba, wara, flawa u. taml.
naw laimes nesejas; traufdamees pehz tam, tee wilas tapat
ka taurinch, kas lido us uguni. Zilweki nesina dauds
tahda, kas pee winu meera un laimes wajadfigs, jo newar
tatschu peelaist, ka kahds apsinati gribetu nelaimigs buht,
ja winsch sinatu, ka laimigam kluht. Greeku gudrais,
Sofrats saka, ka neweens zilweks apsinati
negrehko, untikumu sinat un tikumu pildit
ir weens un tas pats. Taurinch skrej us uguni
un siws rij tahrpinu, kuraklepti makshkera ahkis, tikai ta-
dehk, ka nesina, ka tur klehpjas breesmas.

Taisniba, leelee zilwezes gari ir rahdijuschi ihsto zelu,
kas wed us laimi, bet shkeee tautu wadonisch pa dalai saw-
tigos noluhkos, pa dalai aif tas paschas minetas nesina-
schanas un nejehgschanas nowadijuschi ir fewi, ir tautas
pretejâ wirseenâ, un scha darba resultatus tagad jo spilgt
redsam wifa pafaulê.

Bet audsinashana un isglihtiba? Bet basniza un
skola? Waj tas naw tas eestahdes, kam ja sagatawo dsihwei
un jadod minetas sinashanas? Pateesi, tas ir skolu un
basnizu peenahkums. Audsinashanas un isglihtibas zelâ
war dauds ko fasneegt. No weena un ta pascha behrna war
i audsinat ir tikumibas sludinataju, ir sagli un slepkawu.
Gimeni un skolâ jaeeded sina behrnâ uguns-
kurs us wifu labu, bet basnizas peenah-
kums ir wehlakâ dsihwê peemest schim
uguns kuram pa kwehloschaitoglitei, lai tas
neisdisstu. „Zilweks ir weenigais radijums, ko wajag
audsinat,” saka filosofs Rants. Waj atkal: „Zilweks

war tapt par zilweku tikai zaur audsinaſchanu," ſaka tas pats autors. Soſratis ſaka: „Ja kahds zilwekuſ grib darit tikumiguſ, tad tam wajag mehginaſ attihſtit prahtu, rahdit tas pretrunas, kuras tee ſapinuſchees, dſihwodami netikumigi.“ Buht neſaſkanā paſcham ar ſewi, tas pehz Soſrata domam, ir wiſleelakā nelaime. Dot ſchahdu prahta attihſtibu, tas ir pirmā kahrtā ſkolu uſdewums. Bet paluhkoſimees, ko mums ſkolas dod iſtenibā.

Wiſpirms, ſkolas mahzamees laſit, rakſtit, rehkinat, fiſiku, kiſiju, inſcheneeru gudribas, likumu ſinaschanas, medizinu, agronomiju un dauds zitu tahdu ſinaschanu, kaſ iſeet uſ to, lai weeglak waretu tiſt pee maifees, naudas, mantas, augſteem amateem, waras, flawas u. t. t.; ziteem wahrdeem, lai mehſ buhtu tee mođerne, kufiſigee, nerwoſee, ſteidſigee tulturalee pilſoni, kuris ſkrej, lido, jono, drahſchaſ, bei nekad newar par ſewi teift, ka nu reiſi ir apmeerinati un wiſa ka teem peeteekofchi.

Otrkahrt, ſkolas mahzamees, par greeku un romeefchu, deeweem, ko tee ehduschi un dſehruſchi, ka dſihwojuſchi; mahzamees gudras teorijas, par kuram dauds runats, rakſtit, ſarakſtit, un kađ wiſi labi iſraflijuſchees un iſrunauſchees, kađ ſarakſtiti kalni grahmatu, tad teorijas met pee malas, ka nepamatotas, un mehſ mahzamees zitas, kuras ſagaida tahds pat liſtenis. Skolas mahzamees ari, ka ſauz ſinatniſka walodā ſwehrus, putnus, augus, un kađ daschus tuhkiſtoſchus efam „eekaluſchi“ galwā, tad rodaſ gudras wihrs, kaſ peerahda, ka ta nemaſ toſ neſauz, bet gan ta un ta, ka ſchiſ wihrs leef preekſchā, un mehſ mahzamees no gala. Ihiſ ſakot, ſkolas mahzamees daudſ taħda, kaſ nekam naw wajadſig.

Tahlač, treschkaſt, jau 10—12 gadu wezeem behrneem ſkolas mahza par ſtrahdneeku kufiſtibam, par flauenajeem ſeisareem un ziteem waldneekem; kahduſ karus tee weduſchi un kahduſ poſtiſchanas darbus paſtrahdajuſchi, ka rihiſtatas rewoluzijas un zik zildeni un wareni bijuſchi to waſdoni un eedweſmotaji. Tahdā zelā be h̄nos ee audſina

ſlawas un warasfahri, teekmes us rupjeem warondarbeem. Behrni grib buht Napoleoni, Romas keisari un rewoluzionaru wadoni, wini alft pehz zihnas un wardarbibas, bet kur ir zihna, tur naw meera, kur naw meera, tur naw laimes.

Beidsot, zeturtkahrt, Wahzijâ dseed: „Wahzija, Wahzija, Wahzija pahri wiham — pahri wiham pafaulê!“ Franziš, poliš, turpretim, atrod, ka winsch esot tas ihstaís wihrs pafaulê un stahwot pahri wahzeetim; latweetis, leetaweeetis — katrâ finâ pahri wahzeetim, polim, franzim, bet anglis pahrleezinats, ka pafaulê ir tikai anglis un wiſs zits — semaka labuma. Tahda ſawas nazijas ifzelschana pahri zitam nazijam ir galwenais dihglis starptautiskeem ſaresch-gijumeem un kareem, un ta tad breeſmigakam zilweku zeeſchanam.

Pafihstamais freewu rafstneeks Lews Tolstojs par audſinaschanu un ifglihtibu rafsta ſchahdi: „Zilwei dabù ſkolâs finat wiſu par Alekſandru Leelo, Ludwiku XIV., par wiſa mihałkam; ſina par kermenu kimiſko ſastahwu, elektribu, radiju, par weselam ta ſauktam „ſinatnem“, par teesibam un teologiju; ſiħli ſina par nowellem un romaneem, kaſ farakſtiti no daschadeem rafstnekeem, kurus mehd̄ dehwet par „leeleem“, u. t. t.; ſina par nekam newajadſigeem un drihsak kaitigeem neekeem, bet nekà neſina par to, ka ſaprata un ſaprot ſawas diſhwes ſaturu un kahdas diſhwes likumibas atſinuſchi un atſiħt miljardi zilweku no nekristeeſchu pafaules, t. i. $\frac{2}{3}$ no wiſas zilwezes. Tadehl tad ari muħfu deenâs nowehrojama ta brihnifchligà parahdiba, ka zilwei, kaſ ſkaitas par wiſwairak ifglihtoteem ſtarp mumš, pateesibâ ir wiſleelakee nejehgas, kaſ ſina dauds tahda, ko nekam newajag ſinat, bet neſina to, ko pirmâ kahrtâ zilwekam waſag ſinat. Bet tas wehl mas, ka tee ir rupji nejehgas, wini tanī paſchâ laikâ ir ari nejehgas bes zeribam, jo pilnigi pahrleezinati, ka wini loti mahziti un ifglihtoti.“

Un ſhee ifglihtotee, kurus Tolstojs noſauz par „nejehgam bes zeribam,“ tad nu ari uſmetuſchees par tautu

wadoneem un winu liktenu noteizejeem un eewadijuschi audsinaſchanu un iſglijtibū tāhdā weidā, kā ta nedod nekā tāhda, kās mums preekſch dſihwē ſpratnes wājadſigs, kās rahditu dwehſeles meera nosihmi un dotu no-rahdiſumus, kā to faſneegt un laimigač muhſchu nodſhwot. Otradi, ſkolā mums eepotē teekſmes uſ naidu, karu, dſinam. Un gala iſnahkumus? „Tautas, walſtis un ſchķiras. atro- das aſās naida atteezibās un ſozialais meers un idealismus mums gandrihs pilnigi ſweschi. Tuwaka miheſtibas weetā paſauļe ſkan naida mahzibās un paſahw pat weſela walſtis, kur iſwed dſihwē atklāhtu zihnu pret Deewa wahrdu, no- poſta deewnamus un iſnihd no dſihwē garu. Bahri pa- leek kails materialismus, naids un laundariba, ſchķiru egoiſmus un nogrupejumu zihnas par waru un eefpaidu,“ bet laimes — nekur!

Un pušmuhſchu pawadijuſchi ſkolās, iſglijtojuſchees, iſmahzijuſees, iſtudejuſchees, mehs iſejam dſihwē kā ūgīs juhā bes ſtuhres un kompaſa. Wehji muhs dſenā ſchurpu- turpu, wilni ſwaida, ſemuhdens klintis draud ſadragat. Mehs eſam dſirdejuſchi, kā kaut kur aif wehtraſ un wilneem ir laimes oſta, bet neſpehjam to faſneegt, jo newaram eetu- ret wirſeenu. Mehs eſam mahziti, bet „mahzitee nemehds buht gudri un gudree nemehds buht mahziti,“ ſaka Lao-Tſe. „Wienfahrſchais zilweks, kās nemahk ne laſit, ne rafſtit, beechi dauds gudračs var daſchu labu gudro, kās ſina diw- padſmit walodaš,“ ſaka dſejneeks Richard ſ Rudſtis. „Wiſi muhſu ſemneezini,“ ſaka polu rafſneeks Krafche- we- ſkiſ, „ſtahw wehl uſ ta pušmeſchonu pakahpeena, kās wi- nus zel augſtaſ par ziwiliseteem, proti, kā wini ween bes zitu palihdsibas mahk apmeerinat ſawas waſadſibas. Pa- wiſam zitadi ir ar zilwekeem, kās ſtahw uſ wiſaugstača zi- wilisazijas pakahpeena un ir ſaiftiti ſawā ſtarpa kopejā wee- nibā. Tad newar wairſ teift, kā tas buhtu winu pahra- kums . . . Bet atdalit tā zilweku no ziteem, padarit winu par weenfahrſchu maſchinuſ riteni, kās derigſ tikai ſawā weetā un leetā, bet, atſchķirtiſ no ſawas aſs, neder ziturnetur, — ta naw wairſ ſauzama weſeliga ziwilisazijas at-

tihstiba.“ Tahlač autors issaka noscheloschanu par to, ka dsihwes gudribas nemahža ne no kahda katedra.

„Dsihwes likumu sinaschana ir nefalihdsinami swari-
gača par daudsām zitām sinaschanam“, ūka angļu domatajs
Spenseris. Bei šo sinaschanu muhslaiku školas mums
nedod. Muhsu garigās dsihwes wadoni stumj mahkonus,
ſirgst ar tahlredſibu: wini reds kaut kur tahlēs miglu un
meklē tur gaišmu, bet tanī paſchā laikā pehrles tuwumā
min kahjam. Un ſekas no wiſa ta redsam — nelur pa-
ſaulē naw ne meera, ne laimes.

Bet baſniza, ko ta dara? Waj ta newaretu iſglijtibas
robu aispildit? Waj ta newaretu dot muhsu dsihwet ihsto
kompaſu? Waj ta uſtur ſpoſchu ugunkuru teem, kam tas
eededſinats agrā jaunibā gimenē? Ko dara muhslaiku kri-
ſtigeē draudſes gani, mahzitaji?

Wini ſehd Saeimā, bet garas rindas ir to, kas
gaida aif durwim. Teem tad ir Saeima baſnizā.

Otrfahrt, wini lu hds Deewu un ſwehtī — jaun-
neklus, karogus, karafpehku, eerotschus, weefnizas — ko
gribat. Ko nosihmē ſwehtit karafpehku un eerot-
ſchus? — Tas nosihmē luhtgt, lai Deewa palihds wairak
zilweku noschaut, nodurt, noſlihzinat, noſmazet, ſakropłot,
ſemi un mahjas iſlaupit un noſoſtit un ta „peeppeſt pee
ſeenaſ“ eenaidneku, ka tam jaluhds „kauna pilnais“ meers;
turpretim uſwaretajs pateizas zaur ſaweeem baſnizas teh-
weem Deewam, ka tas palihdsjejis ſcho darbu ſekmigi weikt
un noſlehtg „goda pilno meeru“. — To ſauz par „Kri-
ſtus meera un miheſtibas mahzibas ſlu di-
naſchanu.“

Trefchfahrt wini rafſta ſawos karogos: mehſ ſtah-
wam par bibile. Kas ir bibeļi? Skolā mums uſ to
biļa jaatbild: bibeļi ir grahmata, ko ſarakſtijuschi ſwehtee
Deewa wihi, praweefſchi un apuſtuli, ſwehtā Gara eedweſ-
moti. Paſchākſtisim, kas ſhini grahmata, ſtarp zitu, rafſits.

1. Moſuſ gr. 19, 33 un 36: Un tas dewa ſawam
tehwam (Latam) tanī nafti wihiu dſert, un ta pirmoſimūſe

nahza un guleja pee fawa tehwa . . . " — "Un Lata diwi
meitas tapa gruhtas no fawa tehwa".

4. Moſuſ gr. 22. (Moabeeſchi ſuhta pee Bileama,
lai wiſch nahk un nolahd iſraela behrnus). Pirmo reiſi
Deewſ ſaka: „Tew nebuhs ar wineem eet.“ Otro reiſi:
„Ja tee wihi ir nahkuſchi tewi aizinat, tad zelees un ej ar
wineem, bet tew buhs to wahrdū darit, fo es tew runaſchu“. Tahlaſ laſam: „Bet ta Deewa bardſiba apfaitas, tapehz
ka wiſch gahja, un ta Kunga engelis ſtahweja uſ zela
winam par pretineeku“. (Tahlaſ noſtahſtas par ehsela mahtes
runaſchanu).

5. Moſuſ gr. 23, 12—13: „Lai tew aridſan ir
kahda weeta ahrā preeſch lehgera un uſ tureeni buhs tew
iſeet ahrā (tawas wajadſibas dehl).“ — „Un lai tew ir
kahda lahpſtina pee zitām tawām leetam, un kād tu ahrā
ſehdesi, tad buhs tew ar to raft un atkal aprauſt, kaſ no
tewiſ ir iſgahjis.“

1. Samueļa gr. 15, 3. (Deewa pawehle Saulam):
„Ej un kauj Almaleku un iſdeldat wiſu, kaſ tam peeder un
neſaudſi wiſu, bet no kauj tiſlab wihrus, kā ſeewaſ, ir
behrnus, ir ſihdainus, ir wehrſchuſ, ir awiſ, ir kamehlus,
ir ehseluſ.“

1. Samueļa gr. 25, 22: „Lai Deewſ Dawida
enaidnekeem ſchā un tā dara, ja es no wiſa, kaſ winam
peeder lihds rihtam weenu atlizinu, kaſ pee ſeenas . . .“
(nedručajams wahrds).

2. Samueļa gr. 8, 4: „Un Dawids atnehma teem
tuhkſtois un ſeptiſimti jahtneeku un 20 tuhkſtoſchi kah-
neeku, un darija wiſus ratu ſirguſ tiſlus, un atlizinaja no
teem ſimts ratu“.

Praw. Eſajas gr. 3, 16—17: „Wehl ſaka tas
Kungs: tapehz ka tas Zianas meitas lepojas un ar iſ-
ſteeptu kaſlu ſtaigā un mirlſchķina azim un neħſa ſkanigus
gredſenus pee ſawām kahjam,

Tad tas Kungs tām Zianas meitam paļauſi pliku
daris un atſegs wiſu . . .“ (nedručajams wahrds).

Tà un tamlihdsigi Wezajâ deribâ daudsâs weetâs rafsta „swehtee Deewa wihi un praweeschi“, bet křistigo basnizu Deewa wahrda kalpi st a h w par to. Wineem bijis drofmes faweenot barbarismu un nepeeklahjibas weenâ grahmatâ ar Kristus mahzibu, nosauzot tâs par „swehtee ratsteem“. Schahdi isteizeeni ir tee peedausibas akmeni, pahr kureem klupuschi miljoni, pasaudedami tizibu, zilweszibû un dsihwes jehgu, bet basnizas tehwi naw pirkstu pessifuschi, lai schos akmenus noweltu. Tapat křistigâs basnizas tehwi nefâ nedara, lai eeskaidrotu tautai, ka karsh naw nekas zits, ka massu flepławiba. Ja wini, isdabadami waldneekeem, nebuhtu schis massu flepławibas swehtijuschi, tad tagad, warbuht, karu mumus nebuhtu.

„Křistigâ tiziba, ka to Kristus mahzija, ir wišleelača, wišsfialka dsihwes gudriba, kahda jebkad kur mahzita,“ ſala anglu rafsteeks H. Drummen d s, bet Kristus kalpi naw kautrejuschees to sagrosit paschos pamatos un wihos laikos isleetojuſchi un isleeto to ari tagad, ka lihsdékli paschlabumu eeguhſchanai. Jau pagahjuſchi 1900 gadu pehz křistigâ tizibas nodibinaſchanas, bet mumus naw wehl kahrtigâ tizibas apleezibas. Mehs joprojam leekuljam, apleezinadami tizibu wahrdeem, kuroš war haffatit pat apgrehzibu pret Swehto Garu un sureem netiz ne mahzitajs, ne eeswehtamais jauneflis.

Tà tad ari křistigâ basniza nestahw sawu usdewumu augstumos, naw ta eestahde, kas domajoscham pateesibas mekletajam waretu dot meeru un swehtlaimibas ifsuhtu; otradí, ta nereti atbaida muhs ſawám leekulibam un nejehdsibam. Mehs atmetam mumus kahdreis usspeestâs iſka pateesibas un klihstam tahlač pa dsihwes okeanu bes stuhrs un kompaſa.

Zitadi tas ir ar tà ſaukteem paganeem buddisteem. Teem ir ſkolas-kloſteri, kur ſinamu laiku pawâda jaunatne ne Deewa luhgſchanâs, bet dsihwes gudribâ. „Schahdas pagайду kloſterdſihwes zehlos auglus mehs redsam, peem. Birmâ (Alisindijâ): Birmâ, ifkatram jauneklim, kas ſaneedſis ſinamu wezumu, ir jaeet uſ ihſu laiku buddiſtu klo-

steri. Nu šis klosteri pawaditaīs laiks ir nesalihdsinams etiķas audsinašanas faktors; uz viņu šā jaunekļa tālo dīshwi vīnšči atstāhl neisdsehschamu zehlu un stiprinotšu eespaidu. Tadehļ birmaneefchi ir weena no tām apbrihnojamām tautam pāsaulē, kurai ir reti augsta etiķa kultura.“ (A. Janečs).

Pee viša fazitā war ūgaidit starp zitu schahdu eebil-dumu: ja tad nu tāhdu Buddas meeru eewestu dīshwē, ja iſſlehḡtu zihnu, ūzeneibū, rekordus u. t. t. tad jau wairs nebuhs attīstības — progres̄ war apstahtees.

Vateesi, progres̄ buhs lehnaīs, bet vīnšči buhs wēseligaks. Un waj tas buhtu tik briesmigi? Waj tas buhtu tik briesmigi, ja mums nebuhtu, aeroplānu, zepelinu un taml. modernu ūtiksmes lihdsellu, kureem iſ gadus kriht par upuri miljoneem zilweku; ja mums nebuhtu brunu fugu, ūmuhdeku, tanku, nahwojšu gahschu, loschmeteju, leel-gabalu un taml. nahwes eerotschu; ja mums nebuhtu brihnischkīgās ūsikas, ūimijas, technologijas, ihsī ūkot, tas apbrihnojamās ūtechnikas, ūuras ūkas ir darba truhkums un ūauschu posis? Amerikas ūaweenotās walstiis 15 gadu ūaīkā registretes 325.000 automobilu upuru, Wahzijā 15 gados — 224.000 ūaſchnahwibas: waj tas buhtu tik briesmigi, ja ūcho ūaitku nebuhtu; ja nebuhtu ūrises, miljonaru un ūlaidonu; ja tehrauda „debeſſkrapji“ neurbtos mahkonos un miljoneem zilweku nestrahdatu ogļrauktuvju ūaſemēs nezilwezigos apstahklos? Waj tas buhtu tik briesmigi, ja ūcho muhšu ūturas ūastahwdatu nebuhtu, bet tanī weetā mehs buhtu ūiprakti dīshwei un mums buhtu wairak meera un ūaimes? Uſ to atbild filosof ūRants wahrdeem: „Meħs esam z i w i l i ū e t i ūihds pahrmehribai ūiſadās ūabeedribas ūahrtibas un ūeklärhjibas formās. Bet lai ūſskatitu muhš par moraliſeteem, tad wehl dauds ūa ūtruhkst. Meħs dīshwojam ūiziplinešanas, ūturas un ūiwilisefšanas periodā, bet nekahdā ūinā ne moralitates ūaīkmetā. Un wehl ir jautajums, waj primititiwā ūtahwoſli, tad meħs buhtu bes ūiſas ūis ūturas, meħs nejustos ūaimigati

neka muhsu tagadejos apstahklos, jo ka war darit zilwekus laimiguš, ja toš nedara tikumiguš un gudrus?“

Bet ko tad lai nu daram? Esam nokluwuschi itka strupzelā. Nekas naw labš: muhsu kultura neder, skolas fliftas, mahzitee naw gudri, esam par dauds ziwiliseti, par mas moraliseti, pasaule nemeera pilna, laimes sajuhtas — nekur! Waj tad pateesi naw nekahda glahbina, nekahdas iſejas? Waj tad pateesi zilwezei naw nekahdu zeribu ſafneegt reif to, pehz ka ta jau tuhftoscheem gadu dſinuſes, kaut ari nepareisā wirseenā? Waj naw eespehjams atgrees-tees atpakač, stahtees us pareisām fleedem, islabot kluhdu, greest par labu to, kas gadu ſintenus un tuhftoschus darits flifti? Kursch ir tas ihstaſ zelſch, kas wed us laimi un kurp greestees pehz padomeem un pamahzibam?

Augſtač mehs jau nahzdm pee atſinuma, ka manta flawa, wara, apbrīhnojamā technika u. t. t., ziteem wahr-deem, wiſs tas, kas nahk no ahreenes, zilwekam laimi-nenes. To apleezina ari paſchi bagatneeki, kurus parasti wišwairak apſtaufscham. To rahda ari leelač paſchnahw-neku prozens starp bagatnekeem. „Zilwek, nemeklē lau-numa zehloni — tu eſi ſchis zehlonis“, ſaka Ruſo. Tā-pat waretu teift: „Zilwek, nemeklē laimi a h r p u ſ ſewiſ — laime ir te wi.“ — „Laime ir ſawada leeta“, ſaka kahds frantschu domatajs: „to gruhti atrast ſewi, bet weſti meflet a h r p a ſ a u l ē. Tā tad ir zeriba laimi atrast weenigi paſcham ſewi, ſawā eekshejā paſaulē, ſawā dwehſelē.

Tik tas, ko pats tu ſewi neſi,

Ir laime; zitür paſaulē,

Lat buhtu ſudrabš, ſelts waj flawa,

To nemeklē! . . .

ſaka dſejneeks Reeteelliš. Bet ka to darit, kas mumš dos ſcheit derigus norahdijumus? Basniza un ſkola un wiſa muhsu flawinata kultura, ka augſtač redſejam, mumš ſchinī ſinā newar lihdset; tāpat muhsu mahzitee, jo starp wineem gudrus gruhti atrast. Tāpat mas preeka no ſchis paſhauleš leelajeem politiskajeem un ſabeedriskajeem darbi-nekeem. Wini „atbrihwo“ tautas no „werdsibas“, bet

kas tautu no wineem atbrihwos? Tā tad tagadnē
naw kurp greestees pehz padomeem. Pee tahdeem ap-
stahkleem pamehginašim greestees pee teem dsihwes pasine-
jeem, kas dsihwojuſchi un mahzijuschi tautas ē n o s laikos
pirms gadu ūmteem un tuhftoscheem. Watzašim wineem,
kahdas gudribas tee mahzijuschi un kahdas pateesibas
pauduschi.

1. Tād nu wiſu, fo juhs gribat, lai zil-
weki jums dara, tāpat darat ari juhs
wineem", mahzijis Kristus (Mat. 7, 12; Luk. 6, 21).

2. „Ro juhs negribat, lai ziti jums dara, to nedarat
ari ūmteem", mahzijis leelais ķineetis Konfuzijs 500
gadu pirms Kristus.

3. „Nedari neweenam to, fo tu negribi, lai tew dara",
teiziš rakstu mahzitajs Hillels, Kristus laika beedrs.

4. „... mahzatees no manis, jo es eſmu lehnprah-
tīgs un no ſirds pasemigš; tad juhs atradīſeet meeru
ſawām dwehſelel!" ūka Kristus zitā weetā.

5. Tapehz tu, ak zilweks, iſkaftrs, kas zitu teefā,
neesi aſbildinams; jo kurā leetā tu zitu teefā, tu pats ūwi
noteefā, jo tu tās paſchaſ leetas dari, tu teefatajš", raksta
ap. Pawils romeescheem (2, 1). „Bet mehš ūnam, ka
Deewa ūdiba teem teefcham uſeeš, kas tāhdas leetas dara",
aifrahda tas pats apuſtulis ū ūkam var tāhdeem darbeem.

6. Genaidu newar iſdſehſt ar eenaidu, tas muhſchigs
likumš", teiziš Bud d a pirms 2½ tuhftoschi gadeem.

7. „Uſwari to ūaunu ar labu", pamahza ap. Pawils
romeeschus (Paw. gr. rom. 12, 21).

8. „Ja tu gribi ūwam eenaidneekam atreebtees, dari
winam. ūk eefpehjams, wairak laba," ūka kahds zits zil-
weka dabas pasinejs.

9. „Jo nekas naw paſlehpīs, kas netaps redſams,
nedī apſlehpīs, kas netaps ūnam un nenahks gaiſmā,"
ūka Kristus (Luk. 8, 17).

10. „Wissihkaais atklahjas, wiſs, kaſ apſlehpits, agri waj wehlu iſnahkſ gaifmā“. (Ronſu zijs).

11. „Neweenam nebuhs raudſit to, kaſ paſcham der, bet ikweens lai rauga to, kaſ der ziteem“. (Paw. gr. Willip. 2, 4).

12. Remde duſmas ar laipnibu, melus ar pateeſibu, luhdſejam dod ari no ſawa maſuma: ta dſihwojot tu kluhſi lihdſigſ deeweem“. (Buddha).

13. „Eſat ſtingri paſchi pret ſewi un mihkſti pret ziteem, un juimſ nebuhs eenaidneeku“. (Kineechu gudr.)

14. „Nepateeſſ leezineekſ neſodits nepalikſ, un kaſ melus runā, taſ neiſglahbſeeſ“. (Salamans)

15. „Kaſ otram bedri rok, taſ kritis paſs eelkchā un kaſ otram walgu leek, taſ pats taps ar to ſawaldſinatſ.“ (Sirakſ).

16. „Kaſ launu padara, taſ tam paſcham naheks uſ wina kaſku un taſ pats neſinatſ, no kureeneſ taſ winam naheziſ“. (Sirakſ).

17. „Kaſ dſenatſ pehz flawaſ, no ta flawa behg; kaſ no taſ iſwairas, tam wina ſeko pa pehdam“. (Talmud).

18. „Ruhpeſotees par zitu laimi, mehſ atrodam paſchi ſawu.“ (Platonſ).

19. „Un kaſ pats paaugſtinafees, tam buhs tapt paſemotam, un kaſ pats paſemofeſ, tam buhs tapt paaugſtinaſtam“. (Kristuſ), u. t. t.

Ka no peeweſteem peemeheem redſams, tad weenu un to paſchu pateeſibu iſteikuſchi daſchreis wairaki autori daſchados laikos un daſchadās weetās (Paleſtina, Kina, Indija). Ur to naw teikſ, ka iſteikto domu tee weens no otra buhtu pahrnehmufchi. Ir ſinams, ka weenu un to paſchu iſgudrojumu waj atklahjumu nereti iſdara wairakas perfonas patſtahwigi weenā un tai paſchā laikā. Wehl jo heeſchak nahek preeſchā, ka weenu un to paſchu domu iſſaka

daschadas personas patstahwigi. Un ja tas ta noteek, ka peem., domajams, ari muhsu gadijumā, tad ta ir drofcha garantija, ka isteikta doma pateesi pareisa.

Bet ko tad nu dod schis muhsu peewestas pateesibas preefsch muhsu laime, par kuru paschreis runajam? Tas buhtu tas pats, ka jautat: ko dod schis pateesibas preefsch muhsu dwehseles meer, jo, ka augstak redsejam, meer ir laime? Waj tas peenemot un pildot teek weizinats meers pasaule? Valuhkosimees.

Virmas trihs ir weenadas dabas un ari isteikta gan-drihs weeneem un teem pascheem wahrdeem. Tas ihfas un staibras, bet waj daudsi buhs eedomajuschees, ka schinis nedaudsos wahrdos isteikti wisi tikumi? Tas atweeto bauschlus un dauds zitus morales aisleegumus un pawehles, ko buhs un ko nebuhs darit. Tu gribi, lai tewi neapmelo — neapmelo pats; lai tewi neapsog — neapsodz zitus; lai tewi nenizina — nenizini zitus; tu gribi, lai tew labu dara — dari to ari ziteem u. t. t. Tahdā fahrtā mehs ar-weenu waram paschi pee fewis pahrbaudit, ko drihkfam darit un ko ne. Kas mums nepatikos, ja mums daritu, nepatiks, ja mehs zitam darisim. Un ta ka zilweks newar buht few eenaidneeks un arweenu grib few tikai labu un patihkamu, tad nu isnahl, ka tas pats jadara mums ari ziteem. Ta darot, pateesi meers tiks weizinats un lihds ar to laime few un ziteem. Un ja mehs spehtu ispildit kaut tikai scho weenu likumu un par ziteem morales likumeem nefka nesinatu, tad mehs jau buhtu laimigi.

„Mahzatees no manis, jo es esmu lehnprahrigs un no firds pasemigs.“ Schinis wahrdos dauds dsh-wes gudrivas. Lehnprahiba un pasemiba — tas diwas ihpaschibas, kas rada meeru. „Mahzatees schos abus tikumus, tad juhs buhst atraduschi meeru, jo tee ir meera ihpaschi zehloni, drofchakee un tuwafree zehloni.“ (H. Drummend).

Zitus teesat — loti isplatis netikums. Weenmehr zilwelam leekas, ka ziti ir kaunaki un sliktaki nefka winsch pats, un tadehl zitus war pelt, bet sewi zelt. Un ja tad

nu otram pateesi kahdreib paslihd kahja un tas ko nogrehko,
tad knahbataju salasas wefels bars. Tee fit few pee fruh-
tim un saka: es Tew pateizu, Kungs, ka es neesmu tahds
ka schis un wisi ziti. Un schahdeem warisejeem tad nu ap.
Pawils aishraha: tu pats tas paschas leetas dari, tu
teefatajs. Leekas, te Pawils grehko un nodara netaisnibu
zilwekeem un taisni teem labakeem. Waj tad es pateesi ari
sogu, krahpju, meloju, daru netaisnibu ziteem tapat, ka tas
tur us apsuhdseto sola? Un tomehr, ja dsihwi nowehrojam,
redsam, ka pateesi ta ir. Starpiba tikai ta, ka tas tur ir
„eekritis“, bet mumis wehl, warbuht, naw bijusi isdewiba
launumu darit un „eekrist“. Wairak waj masak mehs wisi
sogam, melojam, daram netaisnibu un prinzipa esam tahdi
pat un nereti wehl dauds launaki par noteefato. Ap. Pa-
wils te ari tad aishraha us neisbehgamam sekam, teikdamas:
„Bet mehs sinam, ka Deewa sodiba teem teescham usees,
kas tahdas leetas dara,“ t. i., tahdi zilwei paschi sewi
gruhsch nelaimē.

Schee ap. Pawila wahrdi naw tukscha skana gaisa,
bet dsila pateesiba, negrosams dsihwes likums, analogisks
dabas likumam. Par wina pareisibu dsihwe dod neskaita-
mus peemehrus un peerahdijumus. Nowehrojeet tikai tos,
kas labprahit mekle skabargas zitu azis un juhs redsefit, ka
wini paschi us mata dara to paschu, par ko zitus teesä.
Tapat juhs redsefit, ka schahda winu rihziba nefad nepaleek
nesodita, pee kam nereti sods nahk drihs pehz nodarijuma.
Daschreif tas nahk lehnak, bet tad jo pamatigak. Sezen tas
tomehr nefad neaifees un laimigs tahds zilwes nefad ne-
buhks. Wehl netik sen atpakaal gaiss duneja no skaiesteem
sauzeeneem: „Nost karu! Nost nahwes sodus! Nost ap-
speedejus, lai dsihwo brihwiba!“ Bet waj schee paschi
fleedseji wehlak leeliski nekaraja, nefahra, neschahwa, neap-
speeda brihwibu, nemehrdeja miljoneem lauschu badâ? Waj
politiskas partijas weena otrai leeliski „nemasgà galwu,“
bet galu galâ, kura ir ta labakâ? Tapat fabeedriska dsihwê
katrâ schkirâ, neisslehdot intelligentakas aprindas, apruna-
schanas, intrigas, zitu teefashanas pilnos seedos, bet waj

kahds no ta kluvis laimigs? Un, leekas, naw weeglaka likuma ispildischanai, kā schi ap. P a w i l a isteiktā pateesiba. Neweens tatschu nespesch otru teefat, to katrs dara apsinati un labprahltigi, bet zik dauds meerigak un laimigak zilwei dsihwotu, ja wini scho pateesibu saprastu, atsichtu un pilbitu!..

Neisprotams un deesgan apschaubams leekas nahlo-schais likums: launu newar isnihzinat ar launu. Ja, kapehz gan nē? Ja jau war isnihzinat pilsehtas, tautas, weselas walstis, kapehz gan newaretu isdeldet to launumu, kas tur fastopams? Schim noluhsam tatschu ir likumi un fodi, zeetumi, leelgabali, loschmeteji, kas strahda prezisi un radikali. Un tomehr Budda paleek pee sawa: „Genaidu newar isdsehst ar eenaidu, tas muhschigs likums.“ To paschu mahzijuschi R i s t u s un apustuli; wini mahzijuschi eenaidneekam neatreebtees, bet darit labu, mihlet to, lat labums nahktu ne eenaidneekam, bet pascham tam, kam eenaidneeks dara launu.

Waj schee padomi un likumi naw nowezojuschi, jo, kā ne kā, Budda tos isteizis pirms $2\frac{1}{2}$ tuhstots gadeem? Nebuht nē. Augstakas pateesibas, tāpat kā dabas likumi, nenowezo — tee ir muhschigi, kā Budda ari paschihpo. Un ja paluhkojamees dsihwē, weenalga leelā waj masā mehrogā, mehs pahrleezinamees, kā pateesi launo newar isnihdet ar launu. Labakā gadījumā to war tikai pagaldam eerbeshot, aplusinat. Agri waj wehlu tas tomehr islauschas us ahru, un jo stiprak tas speests, jo ar leelaku sparu tas us scho speedeenu reage. Speedeens arweenu lihdsinās pretspeedeenam — tas fisikas un ari dsihwes likums. Peemehram:

Wahzija sawā laikā bija speesta peekahptees Franzijas preekschā un atdot tai sawas Reinas provinzes. Ar to sahkas wehsturiskais naids starp abām walsim. Wahzijat sahums bija sahpigs, un ta gatawojās us atreebibu — us jaunu karu. Tas notika, un Wahzija sarihkoja Franzijat tā saukto „Sedanas launu“. Tagad Franzija gatawojās us atreebibu, un tas ari isdewās — pasaules karā Franzija

palika uswaretaja. Bet waj ar to eenaid^s isdsehst^s? Ne-
buht nè: Werdenas forti jau atjaunoti . . .

Tas pats masumā nowehrojams^s, ja diwi kaimini „fakeras“. Kà tee „ezejas“! Suhdsas lihds senatam, no-
fausejas lihds nahwei. Bet waj kahdam no wineem - atlez
labums^s? Waj preesk^h abām pusem nebuhtu bijis labak
leetu isbeigt meera zelā paſchā fahkumā?

Mehs „atsawinam“ ziteem peederoschus ihpaſchumus — tee efot muhſu. Mehs noahrdam basnizas — ta wara
efot muhſu. Waj tas us meeru? Nè! Tà tad ari ne
us laimi! Ja warasneſejī mineto Budda^s pateesibū
atsihtu un pilditu, mums nebuhtu ne karu, ne rewoluziju.

Lihdsigi fajitam nessaitameem peemehreem no dſihwes
waretu ari peerahdit, fa „nekas naw paſlehpt^s, kas netaps
redſams, ned^s apſlehpt^s, kas netaps ſinams un nenahks
gaifmā un fa „wiſſihkakais atklahjas, wiſſ, kas apſlehpt^s,
agri waj wehlu isnahl gaifmā.“ Ja zilweki ſcho likumu at-
ſihtu un eewehrotu, tas paſargatu winus no daudſām kluh-
migām weeglprahtibam, kas teem ſagahdā weenigi ſaruhg-
tinajumu un neweenreis ween ſamaitā wiſu wina dſihwi.
Tāpat peemehreem waretu pahrleezinatees, fa pildot ari
zitas peewestās augſtak pateesibās, muhſos rastos apmeeri-
natibas un laimibas iſſuhta.

War eebilst, fa daschi no doteem padomeem gruhti iſ-
pildami. Peem., kas notiktu paſaulē, ja neturetos pretim
launumam waraſ lihdſekleem. Pateesi, wiſā pilnibā dasch^s
padom^s paſchreis gruhti realifejams^s, jo dſihwe jau pahraf
tahl^s aifwirſiſijs^s nezelā. Newar weenā pagreeſeenā iſlabot
to, kas tuhſtoscheem gadu maitats. Bet no ſwara ir ari
kaut noſtahees pareiſā wirſeenā, buht ſkaidribā, kas lab^s
un kas launs. Katra z enſch an à s eet pa pateesibas
zelu ari jau apſweiſama un neſiſ auglus. Geſahkſim ar
weeglako likumu pildiſchanu, peem., kaut neteefafim, nemekle-
ſim ſlabargas zitu azis un tad ſalihdsinafim ſewi ar teem,
kas tahdas leetas dara, un mehs nojautifim, fa eetaupam
daudſ ſaruhgtnajumu un guhſtam wairak meera. Pebz tam
mehginaſim pildit R iſt u ſ un R on fu z i ja pateesibū,

ka „nekas naw apslehpts, kas netaps sinams un nenahks gaismā“ un „ka wißfihkais atklahjas un agri waj wehlu nahk gaismā,“ un atkal salihdsinasm̄ sawu stahwokli ar teem, kas schis pateesibas negrib atsift un pildit; kas domā, ka war melot, krahpt, sagt, aprunat, nebihstotees no ta, ka pateesiba kahdreib atklahfees. Neapschaubami tahdā zelā mehs atkal un atkal pahrleezinasimees, zif noschehlojami ir wini un zif laimigi esam mehs, salihdsinot ar wineem. Un to wisu redsot, mums heidsot radiseet patika pildit ari gruhtas tās pateesibas, jo paschi us fewis pahrleezinasimees, ka tikai tahdā zelā mehs waram eeguhrt dwehseles meeru un isbaudit ihstaas un ilgostochas laimes fajuhtu.

Kā jau minets, muhslaiku modernas skolas isturas pret scheem jautajumeem ar nepeedodamu weenaldsibu. Kants, Spenser, Lews Tolstojs un daudsi ziti eevehrojami autori atsinuschi, ka tikumu mahziba un dsihwes likumu ispratne peeder pee wißwarigakām sinaschanam un tadehl leekamas wifas audsinaschanas un isglichtibas pamatos, bet neskatotees us to, mehs heidsam angstskolu un pat nesinam, ka tahdi dsihwes likumi wißpahrigi pastahw. Mums naw ne masakās jehgas, kas preefsch muhsu meera un laimes wajadigs. Taisniba, mineto angstako pateesibu walodu mums mas pamasam mahza dsihwes skola, bet schahds paschmahzibas zelsch ir gruhts un nepilnigs. Un ja kahdam galu galā isdodas to ari peesawinat, tad ir jau par wehlu — zilweka muhschs ir galā, bet kluhdu un nelaimes nodarits dauds.

Scheit waretu pefishmet, ka pahrrunajamas pateesibas un dsihwes likumibas naw isgudrojuschi ne Kristus, ne Buddha, ne Konfuzius, ne ziti leelakee gari un likumu dewesi. Wini tās tikai atklahjuschi un formulejuschi tāpat ka atklahj un formulē dabas likumus.

Sanemot kopā fazito, nahkam pee sekojoscheem galweenem slehdseeneem:

1. Meers ir laimes preefschnoteikums. Lai bauditu laimi, jaeguhrt dwehseles meers. Bes ta ihsta laimes isjuhta naw eespehjama.

2. Laiime nenhäk no ahreenes. To newar dot nekahdi tehnikas fägneegumi un kulturalas ehrtibas. Tä meklejama un atrodama zilweka pascha dwehsele.

3. Kulturalas zilwezes dsihwes eekahrrta un kulturas attihstiba eewaditas nepareisä wirseenä un halsidas us neihsteem pamateem: teem truhfsti prinzipi, kas wed us meeru, un pahrsahatinati atschgarnibam un preteschälibam, kas weizina naidu un nemeeru. Tadehk paschreisejä muhsu kultura newar west zilweku tuwak laime, bet gan to attahlina.

4. Dsihwi mehs padarisim laimigaku weenigi tad, ja panahfsim wahrdoš un darbos wairak logikas un wadiſimees no tam dsihwes gudribam un etiskam pateesibam, furash pauduschi wiſleelakee zilwezes gari. Ra mirdoschhas swaigsnes, tas spihd zauri zilwezes dsihwes gadusimtenu putekleem, rahdidamas zelu us ihsto kulturu, meeru un laimi. Schis pateesibas pastahw jau gadu tuhftoschus, bet wehl lihds schim tas naw warejis atweetot ar faut ko labaku neeweens jauna ko laiku sinatneeks.

Ap. Peteris ſaka: „Altjaunojatees ſawâ prahâ un atgreeschateeß, lai juhſu grehki top ifsdeldeti.“ (Ap. darbi 3, 19).

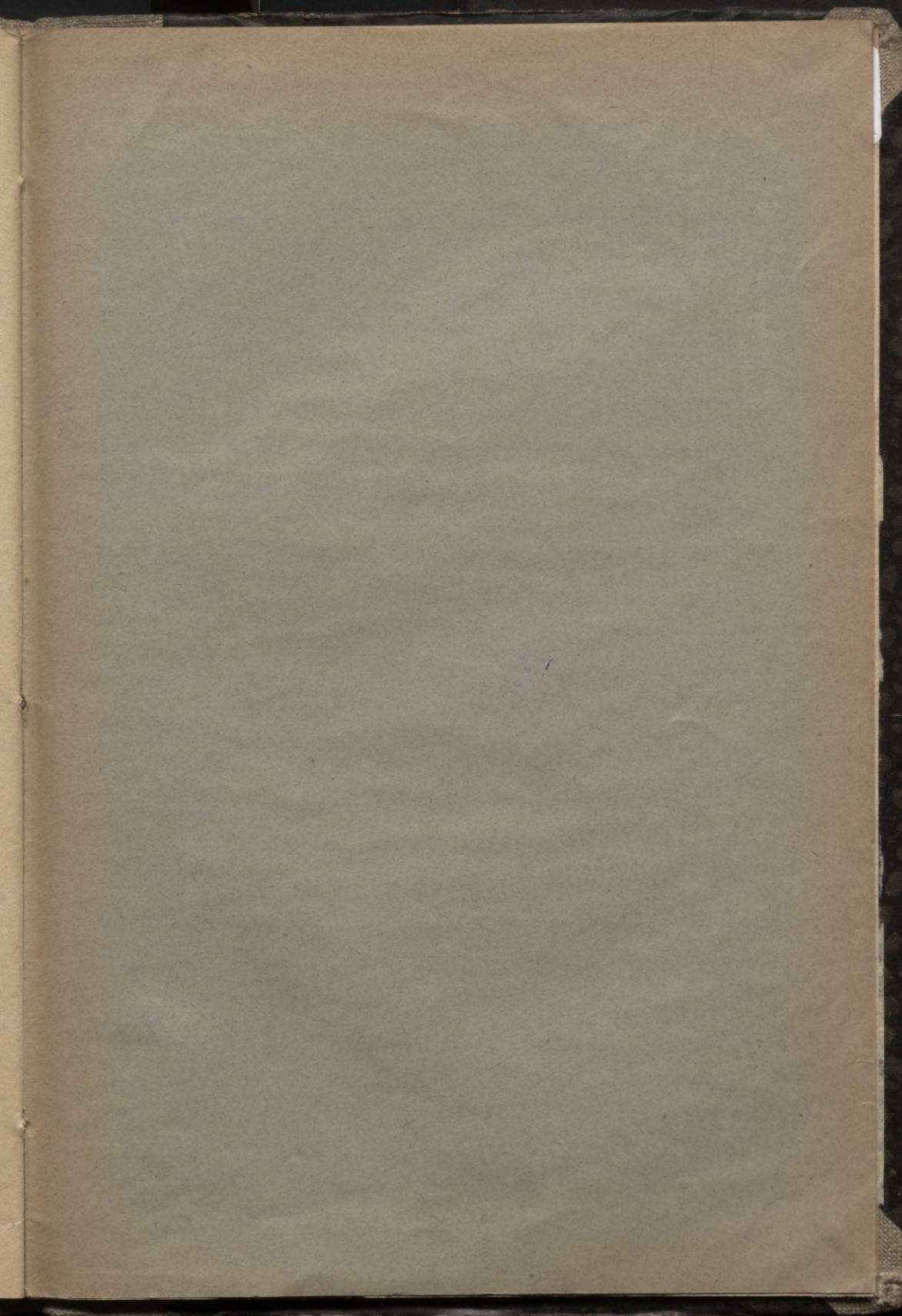
Pateesi, altjaunosimees ſawâ prahâ, tad mehs ſapratissim, ka
laiime ir meerâ un meers ir augsta ko pateesibu pee-pildijumâ!

„Tadehk
Iai dſenamees pehz ta, kas der meeram!“ (Ap. Pawils).

Preedainē, 1933. g. 1. septembrī.

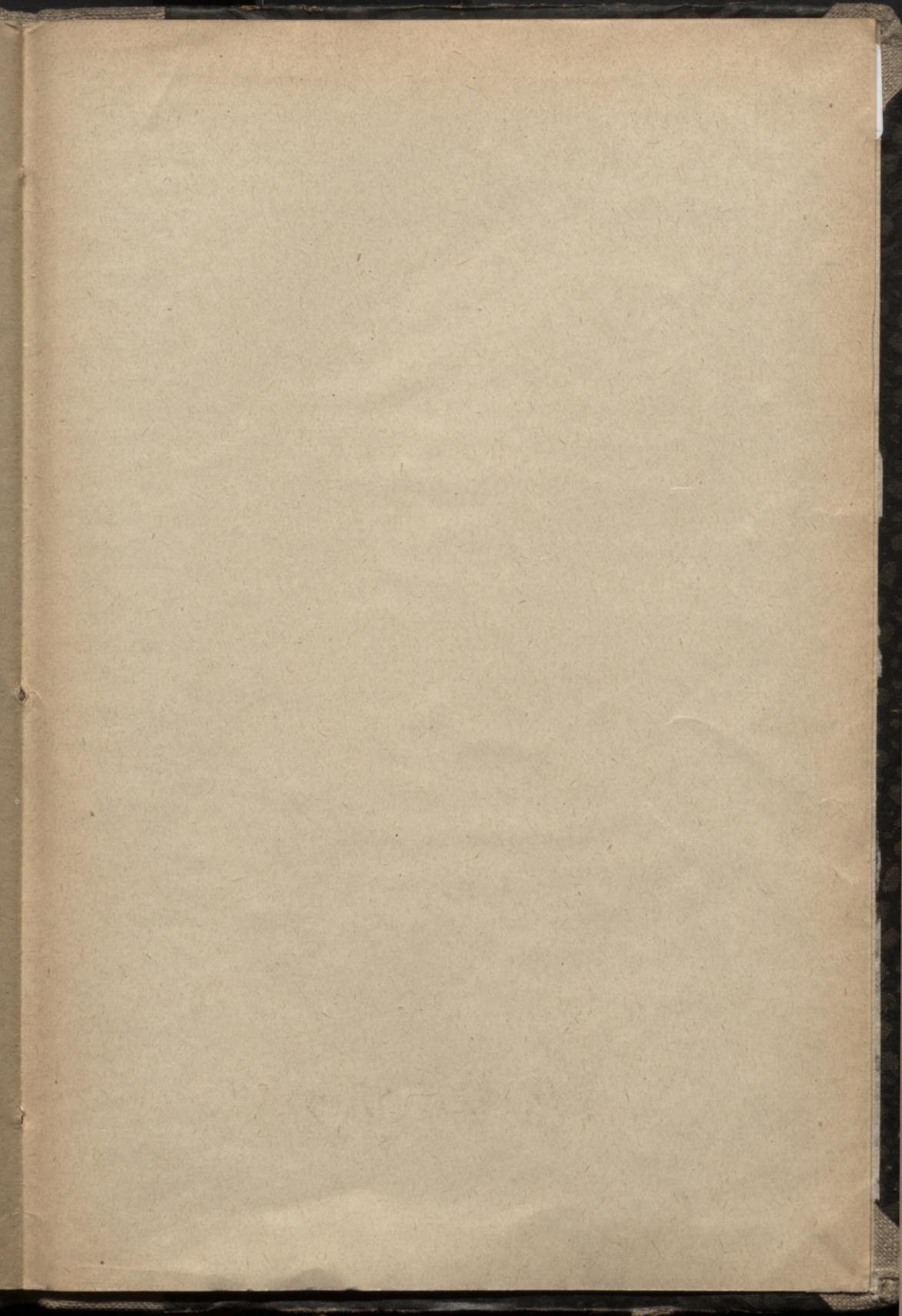

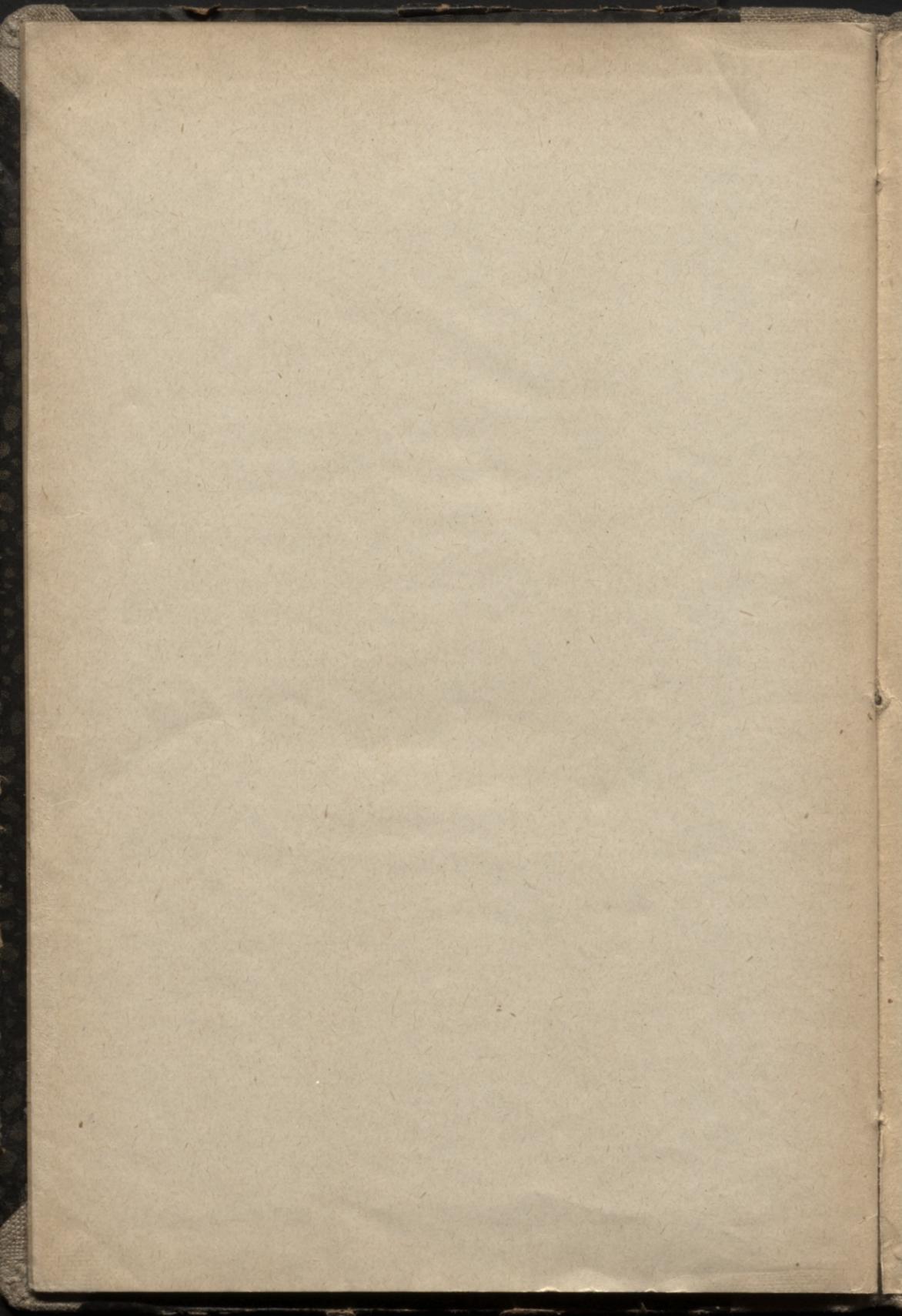
es
Lc 9977

17, Nov. 1933

Yc 9977

LATVIJAS NACIONALĀ BIBLIOTEKA

0307092916

Lat.1